

Həsən Səffar

**İMAM HÜSEYN (ə)
möhtəşəmlik və
əbədiliyin sirri**

Bakı - 2021

Kitabın nəşrinə
Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət
Komitəsi tərəfindən rəy (12 fevral 2021-ci il tarixli DK-67/H
saylı məktub) verilmişdir.

Tərcümə: Ramil Aslanlı

Korrektor: Fatimə Aslan

Bakı, “NURLAR” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2021,
48 səh.

Müqəddimə

Mərhəmətli və rəhimli Allahın adı ilə!

Aləmlərin Rəbbi olan Allaha həmd olsun. Allahın peyğəmbəri Muhəmməd və onun əhli-beytinə salam və salavat olsun.

Aşura ərəfəsində şiə toplumları İmam Hüseyin (ə) şəhadətini qeyd etməklə özünəməxsus ab-hava yaşayır. İnsalar paylaşma və əta ruhiyyəsində, qəlblər məhəbbət və vilayət eşqilə vurmaqdadır. Cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrindən olan kişilər, qadınlər, uşaqlar, böyüklər və kiçiklər hamılıqla bu münasibətlə təşkil olunan məclislərdə iştirak etməyə can atırlar. Şövlə, içlə-rindən qaynaqlanan həvəslə, əcr və savab qazanmaq ümidilə İmam Hüseyin (ə) və şəhid silahdaşlarının fədakarlıqları ilə həmrəylik edərək belə məclislərin maliyyələşdirilməsində və müxtəlif xidmətlər göstərməkdə bir-birilə rəqabətə girirlər.

Bu cür özünəməxsus vilayət və məhəbbət ab-havası ali dəyərlərin insanların daxilində daha dərin iz buraxması, qiymətli fikrilərin zehinlərə çatdırılması, fərdi və ictimai müstəvidə davranışların əxlaqi dəyərlərə uyğun olaraq düzgün istiqamətdə yönləndirilməsi üçün ən münasib fürsətdir.

Aşura ab-havası ictimai inkişaf proqramlarının dəstəklənməsi üçün münasib şərait yaradır, müxtəlif vətəndaş təşkilatlarının fəaliyyətlərinin könüllülük prinsipləri üzərində yerinə yetirilməsi üçün stimuly verir. Lakin bu böyük hadisənin ab-havasından düzgün istifadə etmək, yaranmış fürsətlərdən yararlanmaq üçün ictimai müstəvidə məntiqə əsaslanan fəaliyyətlərə, səylərə və xidmətlərə ehtiyac var. Məhz bu baxımdan mən bütün dini, mədəni və ictimai qurumları, toplum və vətənin məsələlərinə əhəmiyyət verən şəxsləri, elə bu xeyriyyə təşkilatlarının inkişafı, cəmiyyəti məqsədyönlü islahatlara yönləndirmək və cəmiyyətin dini və milli kimliyini möhkəmləndirmək üçün aşuranın bərəkətindən istifadə etmək üçün lazımı addımlar atmağa səsləyirəm.

Oxuculara təqdim etdiyimiz bu az saylı səhifələr bu böyük hadisəyə nəzər-diqqəti çəkmək, bu hadisədən Allah-təalanı razı salacaq və insanlara fayda verəcək surətdə istifadə etməyə təşviq etmək məqsədilə yazılmışdır.

İmam Hüseynə (ə) doğulduğu, şəhid olduğu və qiyamət günü diri olaraq gələcəyi gün salam olsun!

Həsən Səffar
23 şəvval 1440
26 iyun 2019.

Tarixin yaddaşında baş vermiş böyük zülmələr

Uzun zaman kəsiyini əhatə edən bəşər tarixi çoxlu sayda zülm və düşmənçilik hadisələri ilə doludur. Az qala elə bir əsr və zaman yoxdur ki, həmin əsrdə və zamanda bəşər övladları arasında zülm və təcavüz hadisələri baş verməsin.

Baş vermiş zülmələr öz həcminə, təsir sahəsinə görə fərqlidir. Bu zülmələrin bir qismi fərdlərə qarşı törədilmiş, başqa qisimləri isə toplumlara qarşı baş vermişdir. Digər hallarda isə cəmiyyət və ümmətlər bütövlükdə həmin zülmələrin təsirlərindən əziyyət çəkmişdir.

Sağlam düşüncə sahiblərinin razılaşıdıqları ən sadə prinsip hər bir halda zülmün pislənməsidir. Ağıl sahibi olan insan zülmün baş verməsinə razı olmaz. Bu, az qala insanın fitrətinin hökm etdiyi bədihi məsələlərdəndir. Bundan başqa bütün səmavi dinlər hər bir halda insan haqqına zülm etməyi birmənalı olaraq pisləyir.

Tarixin zülmələrinə qarşı mövqe

Burada meydana çıxan sual budur ki, tarixboyu müxtəlif əsrlərdə baş vermiş, istər məhdud, istərsə də geniş miqyaslı təsiri olan zülmələrə qarşı mövqeyimiz necə olmalıdı? Keçmişdə baş vermiş zülmələrə qarşı mövqe bildirmək vacibdirmi? Yoxsa həmin zülmələri unudub, onlara göz yummaq və zamanın həmin zülmələri bağışladığını hesab etmək lazımdır. Həmin zülmələrin qurbanları dünyadan köçüb getdikləri kimi onu törədənlər də artıq fənaya uğrayıblar. Buna əsasən də ola bilsin ki, kimsə belə desin: “Baş vermiş bu və ya digər zülm hadisəsini xatırlamağın nə əhəmiyyəti var? Artıq həmin hadisələrin üstündən əsrləri əhatə edən uzun zaman keçmiş, yeni-yeni nəsillər meydana çıxmışdır”. Başqa biri isə şübhə yaradaraq: “İndiki zamanda keçmiş tarixi hadisələrlə məşğul olmağın nə faydası var?”-deyə soruşur. Hətta öz sözünə Qurani-kərimdən dəlil də gətirir:

“Onlar bir ümmət idilər ki, keçib-getdilər. Onların əldə etdikləri özlərinə, sizin əldə etdiyiniz isə sizə aiddir və siz əsla onların etdikləri əməllər barəsində sorğu-sual edilməyəcəksiniz”.¹

Məhz bu cəhətdən də keçmişdə baş vermiş faciələrə qarşı mövqe barədə mübahisələr baş verir. Bu faciələr xatırlanmalı, yoxsa unudulmalıdır?

Əslində bəşərin başına gələn bütün faciələrə qarşı hər bir insan gözlərilə günəşi aşkar gördüyü kimi dəqiq və aşkar mövqe nümayiş etdirməsi vacibdir. Heç bir ağıl sahibi bu əsrdə və ya keçmiş əsrlərdə baş vermiş faciələrə eyni dərəcədə və mütləq surətdə göz yuma bilməz. Qurani-kərimin üslubu belədir. Quran keçmiş tarixdə baş vermiş faciələrə, zülmələrə və keçmiş nəsillərin başına gəlmiş hadisələrə həmişə işıq salır, onlardan bəhs edir.

Qurani-kərim və keçmişdə baş vermiş faciələr

Sual belədir: **“Onlar bir ümmət idilər ki, keçib-getdilər...”** ayəsi ilə, insanı keçmiş ümmətlərin vəziyyəti və tarixinə diqqət etməyə, araşdırmağa dəvət edən digər ayələr arasında necə uyğunluq yaradaq? Uca və böyük Rəbbimiz Qurani-kərimdə buyurur: **“Məgər yer üzündə gəzib dolaşdıqlarını ki, özlərindən əvvəl gəlib-gedənlərin (məhv olmuş xalqların, tayfaların) aqibətinin necə olduğunu görsünlər?”²** Bu mübarək ayədə insanın yer üzərində gəzib özündən əvvəl gəlib-getmiş xalqların, ümmətlərin vəziyyəti barədə düşünməyə çağırışı əks etdirən ilahi əmr aşkarcasına qeyd edilmişdir. Həmçinin Quran ayələri əvvəlki ümmətlərin başına gələn hadisələrdən ibrət və öyüd-nəsihət götürməyin faydasına işarə edir. Qurani-kərimdə buyurulur: **“(Peyğəmbərlərin) hekayətlərində ağıl**

¹ Bəqərə surəsi, ayə 134.

² Yusif surəsi, ayə 109.

sahibləri üçün, sözsüz ki, bir ibrət vardır”³ Başqa bir ayədə isə belə buyrulur: “Bu əhvalatları söylə ki, bəlkə, (lazımınca) düşünsünlər!”⁴

Bundan başqa Qurani-kərimdə çox vaxt nəinki əvvəlki toplumlarin, hətta fərdlərin başına gələn faciələrin əbədiləşdirildiyinə rast gəlirik. Qurani-kərim Adəmin oğlu Habilin başına gələn faciədən danışır. Qardaşı Qabilin əli ilə onun həlak olmasına səbəb olan düşmənçilik və qətl hadisəsini təfərrüatı ilə vəsf edir. Bu hadisə Allahın əmri ilə belə təsvir edilir: “**(Ya Rəsulum!) Onlara Adəmin iki oğlunun əhvalatını olduğu kimi söylə. Onlar qurban gətirdikləri zaman birinin qurbanı qəbul edilmiş, digərininki isə qəbul olunmamışdı. (Qurbanı qəbul olunmayan Qabil qardaşı Habilə) demişdi: "Səni mütləq öldürəcəyəm! (Habil ona) belə cavab vermişdi: "Allah yalnız müttəqilərdən (qurban) qəbul edər!"**⁵ Qurani-kərim Habilin əhvalatını bir neçə ayədə qeyd etmişdir. Burada bir qardaşın digər qardaşın əli ilə qətlə yetirilməsi hadisəsindən daha çox saleh bir insanın həyatına son qoyan bir faciənin əbədiləşdirilməsi əsas məqsəd daşıyır ki, bu faciədən ibrət və öyüd-nəsihət götürülsün. Həmçinin Rəbbimiz Qurani-kərimdə Yusif peyğəmbərin qarşılaşdığı müsibətlər, qardaşları tərəfindən başına gətirilən hadisələr, doğma qardaşları tərəfindən quyuya atıldığı andan başlayaraq başına gələnələr, həbsə düşməsi, sonra qardaşlarını əfv etməsi, sonda Misirin taxt-tacına qədər yüksəlməsi məsələlərini qeyd edir. Qurani-kərim bütün bu hadisələri Yusif peyğəmbərin adı ilə adlanan bir surədə əbədiləşdirmişdir. Bu minvalla üçüncü bir surə - Buruc surəsi Uxdud şəhidlərinin başına gələn faciəni əbədiləşdirmişdir. Bununla da aşkarcasına məlum olur ki, Qurani-kərim heç bir halda baş vermiş əvvəlki hadisələrə göz yummağa dəvət etmir. Bəzilərinin “**Onlar bir ümmət idilər ki, keçib-getdilər...**”

³ Yusif surəsi, ayə 111.

⁴ Əraf surəsi, ayə 176.

⁵ Maidə surəsi, ayə 27.

ayəsindən anladığının əksinə olaraq insanı keçmiş tarixdə baş vermiş faciələri unutmamağa çağırır.

Buna əsasən də bu mübarək ayəni başqa mənada izah etməliyik. Bu ayə keçmiş ümmətlərin fəzilətləri, üstünlükləri, şan-şöhrəti ilə öyünmək və fəxr etmək mövzusunda nazil olmuşdur. Ayə demək istəyir ki, bu şan-şöhrət sizin şan-şöhrət deyil. Həmin şan-şöhrət bu gün sizə məxsus deyil. Qurani-kərim məhz bu cəhətdən məsələyə yanaşır və ibrət əldə etmək üçün tarixi hadisələri nəql edir. Həmçinin sağlam düşüncə sahibi olan insanlar da tarix boyu baş verən faciələri əbədləşdirməyə səsləyirlər.

Burada belə bir sual meydana çıxır: Nə üçün insanlar tarixdə baş vermiş faciələri əbədləşdirirlər?

Əslində həmin faciələrin xatırlanması insanların gözündə zülm və istibdadın qəbahətli olmasının təkidi, ədavətin, təcavüzkarlığın pislənməsi, insan toplumlarında bir daha eyni faciələrə yol verilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır. Ağıl sahiblərinin baş vermiş faciələrin əbədləşdirilməsi və xatırlanmasında məqsədləri məhz budur.

Xirosima faciəsinin qeyd olunması

Görürük ki, 1945-ci il avqust ayının 6-da ilk nüvə bombasının Xirosima şəhərinə atılması səbəbinə baş vermiş faciəni yaponlar hər il necə qeyd edirlər. Bir milyon qırx dörd min əhalisi olan həmin böyük şəhər! Ora atılmış bomba 13 kv.km ərazini bir anın içində yandırır kül etdi. Elə ilk anda yetmiş min, yüz min arasında insan həlak oldu. Bundan başqa atılmış bombanın təsirindən yaranan şüalanma nəticəsində minlərlə insan xəstələndi və ölümə məhkum oldu. Bu hadisədən üç gün sonra amerikalılar ikinci nüvə bombasını yaponiyanın digər şəhəri olan Naqasaki şəhərinə atdılar. Bu işə yaponların müttəfiq qüvvələrə təslim olması və ikinci dünya müharibəsinin bitməsilə nəticələndi.

Diqqət çəkən məqam budur ki, Yaponiya ölkəsinə nüvə boması atan Amerika ilə sıx əməkdaşlıq etməsinə baxmayaraq

hər il Xirosima şəhərinin mərkəzində atılmış bombanın dağıntıları yanında bu faciənin qurbanlarını yad edirlər. Həmin gün Yaponiyada rəsmi tətildir. Ölkə boyu baş vermiş bu faciə ilə əlaqədar olaraq rəsmi və ümumxalq toplantıları keçirilir. Bu toplantıların əsas məqsədi baş vermiş bu ağır faciəni xatırlamaq, yeni nəsillərə belə bir mesaj verməkdir: Kütləvi qırğın silhlərindən istifadə etmək pisdır və həmişə pislənəcək. Bəşər tarixində ikinci dəfə belə bir hadisə təkrarlanmamalıdır.

Faciələrin bu cür xatırlanması ağıl və məntiqə əsaslanır. Baş vermiş faciəyə müsbət münasibət yaradır. Belə yanaşma yaponlarla müasir amerikalılar arasında kin-küdurət və ədavət yaratmaqdan uzaqdır. Yaponlar məhz baş vermiş hadisənin özünü və həmin dövrdə atom bombasının atılması qərarını verənləri pisləmək məqsədilə hər il bu faciəni qeyd edirlər.

Yəhudilərin Holokost faciəsi

Yəhudilərin Almanıyanın rəhbəri Adolf Hitlerin başçılığı ilə nasistlər tərəfindən qaz peçlərində yandırılmaları nəticəsində baş vermiş Holokost faciəsini hər il necə qeyd etdiklərinə şahid oluruq. Doğrudur yəhudilər bu faciənin qurbanlarının sayını çox şişirdərək altı milyon olduğunu qeyd etmişlər. Bir çox tarix alimləri və tədqiqatçılar bu rəqəmləri qəbul etmirlər. Lakin bizim məqsədimiz yəhudilərin bu hadisədən necə istifadə etmələrinə nəzər-diqqəti çəkməkdir. Bu hadisəyə o qədər əhəmiyyət verilmişdir ki, bu hadisənin qurbanlarının sayında belə şübhə etmək bir çox dövlətlərin qanunvericiliyində cinayət hesab olunur və buna görə cəza verilir. Bundan başqa Birləşmiş Millətlər Təşkilatı 2005-ci ildə yanvar ayının 27-ə təsadüf edən bu yangın hadisəsinin xatırlanmasını beynəlxalq gün olaraq təyin etmişdir. Holokost faciəsinin qeyd edilməsi zülm və düşmənçiliyin pislənilməsi məqsədi daşmalıdır. Lakin diqqətlə nəzər saldıqda özlərini nasistlərin qurbanı hesab edənlərin nasistlərdən də daha çirkin işlərə əl atdıqlarını müşahidə edərik. İsrail hökuməti 1948-ci ildə Fələstininin qəsb olunmuş

ərazilərində öz dövlətlərini qurduqları vaxtdan etibarən bütöv bir xalqı öz torpaqlarından qovub çıxarmışlar. Fələstin ərazisini işğal etdikdən bəri fələstin xalqına qarşı zorakılıq və kütləvi qətlər törədərək onların evlərinin töküntüsü üzərində öz dövlətlərini qurmuşlar. Bu günə kimi bu əməllər davam edir. Açıq müharibə, aclıq, səfalət, qarət, təhdid, bəzi qərb ölkələri tərəfindən dəstəklənən terror bütün dünyanın gözü qarşısında davam etməkdədir.

Faciələrin xatırlanması ağıl və məntiqə əsaslanan bir metoddur

Qeyd etdiklərimizdən aydın olur ki, bütün dünyada ağıl sahibləri tarixdə baş vermiş faciələri əbədiləşdirmək, zülmün, təcavüzün pislənməsi, insanları və cəmiyyəti bir daha belə faciəvi hadisələrin təkrar olmamasından qorumaq üçün addımlar atır. Burada qeyd etməliyik ki, həmin faciəvi hadisələri qeyd etmək gələcəyin hesabına keçmişlə məşğul olmaq anlamında olmamalıdır. Həmçinin həmin əməlləri törədənlərə qarşı kin-küdurət formalaşdırmaq məqsədi daşmamalıdır. Xüsusilə də onlar bu həyatı tərk edib məhv olmuşlar. Əslində daha çox əməlin özü və bu kimi təcavüzkar əməllər yaradan davranış pislənməlidir. Deməli, tarixdə baş vermiş faciəvi hadisələrə qarşı müsbət mənada mövqə ibrət və dərslər əldə etmək üçün həmin faciələrə əhəmiyyət vermək, hər bir dövrdə zülm və zalımların pislənilməsini bir daha vurğulamaqdır. Çünki zülm və təcavüzkarlıq zamanın irəliləməsi ilə aradan gedən cinayətlərdən deyil. Zaman keçdikcə zalım şəxsin müqəddəs birinə çevrilməsi mümkündür deyil. Zalımın zülmündən uzun müddət keçsə də, onun təcavüzünün üstündən qərinələr ötsə də, yenə Allah-təala və insanlar tərəfindən lənətə layiqdir. Qurani-kərim bir çox ayələrdə zalımlara lənət oxmağı özündə əks etdirir. Allah-təala buyurur: **“Bilin! Allahın lənəti olsun zalımlara!”**⁶ Həmçinin buyurur: **“(Həmin) o gün ki, zalımlara üzrxahlıqları fayda verməyəcəkdir. Onlar üçündür**

⁶ Hud surəsi, ayə 18.

(Allahın) lənəti və onlar üçündür xoşagəlməz yurd!”⁷ Zülmün həcmi böyük, əhatəsi geniş olduqca, zülmə məruz qalan şəxsin dəyəri çox olduqca lənətin və Allahın rəhmətindən məhrumiyyətin də həcmi o qədər böyük olur. Allah-təalanın zalıma verəcəyi əzab daha şiddətli və ağır olacaq.

Qeyd etdik ki, tarixin faciəvi hadisələrinə iki cür yanaşma var: bu yanaşmalardan biri mənfi, digəri isə müsbət yanaşmadı. Birinci yanaşmada gələcəyin maraqları hesabına, hadisənin dərinliyinə varılır və xatırlanır. İkinci yanaşmada isə məqsəd dərslər və ibrətlər əldə etməkdir. Faciələr barədə söhbət həmin faciənin bir daha təkrarlanmasının qarşısını almaq, pisləmək, belə əməlləri törədənləri lənətləmək, onlardan imtina etmək və zülmün təsirlərini insanların ruhiyyəsindən uzaqlaşdırmaq məqsədi daşmalıdır.

Azad söz qurbanları

Qurani-kərim Buruc surəsində Allah iman gətirdikləri, həyatlarının son anına kimi etiqadlarına sadıq qaldıqları üçün düşmənlərin əli ilə yandırılan Uxdud şəhidlərinin başına gələn faciədən bəhs edir. Bu mübarək surə müxtəlif hissələrlə başlayır: **“And olsun bürclər sahibi olan göyə; And olsun vəd olunmuş günə (qiyamət gününə); And olsun şəhadət verənə və (haqqından) şəhadət verilənə”**.⁸ Allah-təala bürclərlə, planetlər və ulduzlarla dolu olan göyə and içir. Sonra vəd olunmuş günə, təfsir alimlərinin əksəriyyətinin rəyinə əsasən qiyamət gününə and içir. Bu isə **“And içirəm Qiyamət gününə”**⁹ ayəsi ilə tamamilə uzlaşır. Lakin **“And olsun şəhadət verənə və (haqqından) şəhadət verilənə”** ayəsində nəzərdə tutulan məqsədə gəlincə, təfsir alimlərinin bu barədə fikirləri müxtəlifdir. Bəzilərinin rəyinə əsasən burada şahid Muhəmməd peyğəmbərdir. Buna dəlil olaraq **“(Ya Rəsulum!)**

⁷ Ğafır surəsi, ayə 52.

⁸ Buruc surəsi, ayə 1, 2, 3.

⁹ Qiyamət surəsi, ayə 1.

Həqiqətən, Biz səni (bəşər övladına) bir şahid, bir müjdəçi və (Allahın əzablı ilə) qorxudan bir peyğəmbər olaraq göndərdik".¹⁰ Deməli, Peyğəmbər (s) şahiddir. Şəhadət verilənə gəlincə, qiyamət gününə işarədir. Çünkü Allah-təala buyurur: **"Bu (bütün) insanların bir yerə cəm ediləcəyi, hamının şahid olacağı bir gündür"**.¹¹ Onun cümə günü olduğu da deyilib. Üçüncü rəyə əsasən isə burada Ərəfə günü nəzərdə tutulur. Amma bəzi təfsir alimlərinin rəyinə əsasən burada özlüyündə heç bir məna nəzərdə tutulmur. Sadəcə olaraq Allah-təala müşahidə edən və müşahidə olunan hər kəsə and içir. Allah-təala müxtəlif ayələrdə müxtəlif varlıqlara and içmişdir. Belə düşünürük ki, burada məqsəd insanların nəzər-diqqətini həmin varlıqlarda Allah-təalanın təcəllə edən əzəmət və qüdrətinə doğru yönəltməkdir. Məsələn, Allah-təala buyurur: **"And olsun günəşə və onun işığına (günəşin qalxdığı vaxta); And olsun (günəşin) ardınca çıxan aya; And olsun onu (günəşi) parlaq edən gündüzə"**.¹² Həmçinin Allah-təala incir və zeytuna, sübh çağına, on gecəyə və başqa təbii təzhürlərə and içmişdir.

Uxdud faciəsinin qurbanları

Qurani-kərimin xatırlatdığı Uxdud faciəsinə bir daha müraciət etdikdə görürük ki, Allah-təala onlardan söhbət açmamış ayələrinə and içir. Bu isə baş vermiş hadisənin əhəmiyyətli olmasına işarədir. Uxdud yer üzərində qazılmış böyük xəndək, çuxur və çala anlamındadır. Uxdud faciəsinə törədənlər dərin və enli bir xəndək qazıb onun içində od qaladılar. Tarixi mətnlər və abidələr göstərir ki, onlar yerdə dərin bir xəndək qazıb içərisində od yandırmışlar. Sonra Allah-təalaya iman gətirən inanclıları həmin çuxurun yanına gətirdilər. Onların qarşısında şərt qoydular ki, imanlarından dönməsələr onların taleyi çuxurda yanan alova atılmaq olacaqdır. Möminlər imanlarından

¹⁰ Fəth surəsi, ayə 15.

¹¹ Hud surəsi, ayə 103.

¹² Şəms surəsi, ayə 1-3.

dönməkdən və dinlərindən əl çəkməkdən imtina etdilər. Onları sarsılmaz iman dolu mövqələrinə görə alovun içinə atdılar. Allah-təala onların bu cinayətlərini pisləmiş, insan toplumlarında bir daha bu cür faciələr təkrərlənməsinə deyə bu hadisəni əbədiləşdirmişdir. Həmçinin bununla Allah-təala imanlarında sabitqədəm və sadıq olan həmin möminlərin mövqələrini əbədiləşdirir. Qurani-kərim hadisənin baş verdiyi məkanın detalları və hadisəni törədənlər barədə söhbət açmamışdır. Çünki Qurani-kərim tarixi hadisələri qeyd etmə üslubu hadisələrin məğzinə diqqət çəkməkdir. Hadisələrin xırdalığına varıb məğzindən uzaqlaşmamaq üçün bizi də bu üslubdan istifadə etməyə çağırır. Quran-kərim Uxdud hadisəsi barəsində təfəssilatı ilə danışmır. Bu hadisə barəsində təfsir və tarix alimlərinin rəyləri fərqlidir. Lakin bu hadisə barədə ən məşhur rəy budur ki, bu hadisə Yəməndə, Himyərlərin ən sonuncu şahı Zinivasın zamanında baş vermişdir. Bu şah yəhudiliyi qəbul etmişdi. Allahın peyğəmbəri İsa bin Məryəmin (ə) dövründən Nəcərandə xristianlar yaşayırdı. Bu şah onlara hücum etdi. Onlardan etiqad bəslədikləri dinlərindən əl çəkməyi tələb etdi. Lakin onlar rədd etdilər. Onlar üçün böyük çuxur qazdırdı. Onlar öz mövqələrində ısrarlı olduqda onları qətl edib içərisində od qalanmış həmin çuxura atdırdı.¹³ Buna görə də Allah-təala buyurur: “xəndək sahibləri (lənətə düçar olub) qətl edildilər”.¹⁴ Təfsir alimləri ayənin orijinalında qeyd edilən “qutilə” felinin mənası barədə ixtilaf etmişlər. Bu fel qətlə yetirilənlərə aiddir, yoxsa qatillərə? Bəzi təfsir alimlərinin rəyinə əsasən burada məqsəd qətlə yetirilənlərdir. Belə ki, ayə Uxdud əhlinin qətlə yetirilməsini xəbər vermək istəyir. Lakin ən doğru rəyə əsasən burada qatillər nəzərdə tutulur. Bu rəyə əsasən **“qutilə əshabul uxdud”** (orijinalda) ayəsindən məqsəd həmin çuxuru qazan qövmün lənətlənməsidir. Ayə onları “əshabul-uxdud” adlandırır. Bu rəyin doğruluğunu dəstəkləyən amillərdən biri də bu ayədən sonrakı ayələrdə qeyd edilən bitişən əvəzliliklərin hamısının həmin qövmə qayıtmasıdır. “Onlardan (möminlərdən) yalnız yenilməz qüvvət sahibi, (hər cür) şükərə (tərifə) layiq olan Allaha iman

¹³ Nasir Məkarim Şirazi, “əl-Əmsəl fi təfsiril-Quran”, c. 20, səh. 86.

¹⁴ Buruc surəsi, ayə 4.

gətirdiklərinə görə intiqam alırdılar”¹⁵ ayəsində xəndəyi qazanlar nəzərdə tutulur. Məhz buna əsasən də “qutilə əshabul-uxdud” ayəsində faillərin, bu cinayəti törədənlərin nəzərdə tutulduğu təsdiqlənir. Sonrakı iki ayədə də eyni üslub davam edir: **“O zaman onlar (xəndəklərin) kənarında oturub, (Öz əsgərlərinin) möminlərin başlarına gətirdiklərinə (müsiyətlərə) tamaşa edirdilər”**.¹⁶

Onların bu cinayəti törətmələrinin səbəbinə gəlincə, ayədə belə buyrulur: **“Onlardan (möminlərdən) yalnız yenilməz qüvvət sahibi, (hər cür) şükrə (tərifə) layiq olan Allaha iman gətirdiklərinə görə intiqam alırdılar”**.

Bəşər övladının məruz qaldığı ən qəbahətli zülm fikirlərinə və əqidəsinə görə məruz qaldığı təcavüz və zülmüdür. Onlar azad söz qurbanlarına çevrilirlər. Məlumdur ki, münaqişələr maraqların toqquşması və mənfəət əldə etmək uğrunda yaranan rəqabət nəticəsində baş verir. Lakin fərqli fikirlərə sahib olduqlarına görə başqalarına qarşı törədilmiş zülm ən çirkin zülm növündəndir. Necə ola bilər ki, insan ondan fərqli düşünən birini cəzalandırmağı özünə rəva bilsin? Sənin özünəməxsus fikrin olduğu kimi başqalarının da fikirləri vardır. İnsanın müəyyən bir fikrə sahib olması və öz fikrini ifadə etməsi onun təbii haqqıdır. Hər hansı bir insanı fərqli fikrə sahib olmasına və ya öz fikrini ifadə etməsinə görə ona qarşı zorakılıq etmək doğru deyildir.

İslam tarixində azad söz qurbanları

Təəssüflə qeyd edirik ki, bəşər tarixi bir çox zümlərə şahid olmuşdur. Həmin zümlələrin qurbanlarının özünəməxsus fikirlərinin olmasından başqa günahları olmamışdır. İslam tariximiz də bu növ təəssüf doğuran hadisələrə şahid olmuşdur. İbadət, fəzilət və təqva ilə tanınan məşhur hörmətli səhabə Hicr bin Ədiyin – Allah ondan razı olsun – günahı nə idi ki, qətlə yeti-

¹⁵ Buruc surəsi, ayə 8.

¹⁶ Buruc surəsi, ayə 5, 6.

rildi? Hansı cinayətə görə onu qətl elədilər? Məgər o, hakimiyyət, səltənət və ya var-dövlət əldə etmək üçün iğtişaş törədirdi? Onu və yoldaşlarını tutub Mərcu Uzraya (Şam yaxınlığında məntəqə) gətirdilər. Onlara Əli bin Əbu Talibdən (ə) imtina eləmək təklif olundu. Kim bu təklifi qəbul etdisə onu azad buraxdılar. Təqribən onların yarısını Əli (ə)-dan imtina etdikdən sonra azad etdilər. Hicr və onun yoldaşları kimi Əlidən (ə) imtina etməyənlərin isə nəsibi qətl və şəhdət oldu. Bütün bunlar Müaviyə bin Əbu Süfyanın mövlalarından, yəni İmam Əli bin Əbu Talib (ə)-dan imtina etmək qərarını yerinə yetirmədikləri üçün baş vermişdi. Əgər onlar bu hökmü qəbul etməsələr boyunları vurulacaqdı. Doğrudan da onların zülmə boyunları vuruldu. Bu hadisə bir çox müsəlmanların etirazına səbəb oldu. Hətta möminlərin anası Aişə Müaviyəni Hicri qətl elədiyi üçün pisləmişdi.¹⁷

İbn Kəsir bu məzmununda nəql edir ki, Müaviyə can verərəkən ölümü xatırlayıb deyirdi: “Ey Hicr bin Ədiy, səninlə olan günümün hesabı çox uzundur”.¹⁸ Bu isə o deməkdir ki, həmin mənfur hadisə onun gözləri önündə canlanırdı. O, ömrünün son anlarında, can verərəkən bu əməlinə peşiman oldu.

Qeyd etdiklərimiz kimi çoxlu sayda təəssüf doğuran hadisələr baş vermişdir. Həmin hadisələrdən bir də Xubeyb bin Abdullah bin Zübeyrin Vəlid bin Əbdülməlikə etiraz etdiyi zaman başına gəlmişdi. Sonuncu hücrələri, yəni Rəsulullahın (s) evini Məscidunnəbiyə birləşdirmək istəyirdi. Xubeybin bu məsələdə etirazı bundan ibarət idi ki, həmin hücrələrin məscidə birləşdirilməsi birbaşa Allahın kitabında olan bir ayənin ləğv edilməsidir. Həmin ayə budur: **“(Ya Peyğəmbər!) Şübhəsiz ki, səni hücrələrin (otaqların) arxasından çağıranların çoxusunun ağı kəsmir!”**¹⁹ Bu söz Vəlidin qəzəblənməsinə səbəb oldu. Əsgərinə əmr etdi ki, Xubeybə yüz çubuq vurulsun və

¹⁷ Hafiz bin Kəsir Diməşqi, “əl-Bidayətu və-n-nihayə”, c. 8, səh. 58.

¹⁸ Həmin mənbə, c. 8, səh. 58.

¹⁹ Hucurat surəsi, ayə 4.

soyuq havada onun üzərinə soyuq su tökülsün. Bu hökm dərhal icra olundu və elə həmin anda Xubeyb həlak oldu.²⁰

Tarix bizə çoxlu sayda bu qəbildən olan hadisələr nəql etmişdir. Belə hadisələrin qurbanları azad söz qurbanlarıdır. Onların bütün günahları öz fikirlərini söyləmək olmuşdur. Bəlkə də Qurani-kərim Uxdud hadisəsini nəql etməsinin səbəbi azad fikir sahiblərinin başlarına gətirilən zülm və təcavüzə işarə etməkdir. Bununla da hər hansı fikir sahibinə qarşı sırf fikir söylədiyi üçün təcavüz və zülm etməyin necə də çirkin bir düşmənçilik olduğunu işıqlandırmaq istəmişdir. Beynəlxalq insan hüquqlarının müdafiəsi təşkilatları da Qurani-kərimin öncədən bəyan etdiyi kimi azad söz söylədiyi üçün hər hansı bir insana qarşı təcavüzkarlıq etməyi pisləmişdir.

Kərbəla faciəsi

Kərbəla faciəsi İslam tarixində dönüş nöqtəsi hesab olunur. Baxmayaraq ki, İslam ümmətinin tarixində çoxlu hadisələr baş vermişdir, lakin həmin hadisələrdə siyasi şübhələr, mənfəətlər uğrunda münaqişə və var-dövlət əldə etmək məqsədləri özünü biruzə verir. Bu isə bütün həmin hadisələrdə hər hansı tərəfin haqlı və batil olmasını ləğv etmir. Bu, inkar olunması və danılması mümkün olmayan bir məslədir. Lakin Kərbəla vəqiesini başqalarından fərqləndirən cəhət Bəni Ümyyəyə əsgərləri tərəfindən başda İmam Hüseyin (ə) olmaqla Peyğəmbərin (s) əhli-beytinə qarşı ən çirkin cinayətin və vəhşiliyin törədilməsidir. Heç bir müsəlman, nə keçmişdə olanlar, nə də müasirlər, İmam Hüseyinin (ə) məqamından xəbərsiz deyildir. Rəsulullahın (s) İmam Hüseyinin (ə) fəziləti barədə buyurduğu hədislərin səhihliyi bütün müsəlmanlar üçün sabitdir. Peyğəmbərin səhabələri dəfələrlə onun Həsən və Hüseyini qucağında daşdığını görmüşlər. Onlar Rəsulullah (s) “Ya Rəsulullah (s)! Necə də

²⁰ Əhməd bin Əbu Yəqub bin Vəhəb, “Tarixi Yəqubi, c. 3, səh. 29.

gözəl minik!” dediklərində Rəsulullah (s) buyurardı: “Necə də gözəl süvarilərdir!”²¹

Səhabelər Peyğəmbərin (s) onların barəsində belə buyurduğunu eşitmişlər: "Həsən və Hüseyin cənnət əhlinin cavanlarının ağalarıdır".²² Nəql olunur ki, Peyğəmbər (s) namazın səcdəsində olarkən Hüseyin onun belinə mindikdə səcdəni uzatdı. Bu barədə Peyğəmbərdən (s) soruşulduqda belə buyurdu: “Övladım kürəyimə çıxmışdı. Onu tələsdirmək istəmədim”.²³

Bəs görəsən Hüseyin Yezid bin Müaviyəyə beyət etməyəcəyini elan etməkdən başqa nə etmişdir ki, bu cür faciəvi surətdə qətlə yetirildi? İmam Hüseyin (ə) əməvi ordusunun qarşısında xütbə söyləyərkən aşkarcasına belə buyurmuşdu: “Əgər mənim gəlməyimi xoşlamırsınızsız sizdən ayrılıb gəldiyim yerə qayıdaram”.²⁴ Lakin onlar İmam Hüseyini (ə) mühasirəyə aldılar, onun və əhli-beytinin seçilmişlərinin həmin qəddar üslubla qətlini israr etdilər. Həsən Bəsri belə deyir: “Hüseyin bin Əli ilə yanaşı əhli-beytindən on altı nəfər qətlə yetirildi. Yer üzərində onlar bənzər heç kim yox idi”.²⁵

Kərbəladada şəhid olanlar adi insanlar deyildilər. Həmçinin burada məsələlər ənənəvi müharibələrdən deyildi. Ənənəvi müharibələrdə qarışıqlı qətl və bir tərəfin qələbəsi ilə döyüş sona çatır. Bununla məsələ bitir. Əməvi ordusu isə İmam Hüseyinin (ə) cansız mübarək bədəninə ən çirkin üslubda vəhşilik və vandallıq etmişdilər. Belə ki, onun mübarək bədəni üzərindən atları çapmış, qabırqalarını sındırılmış, bədən üzvləri parça-parça olmuşdu. Bütün bunları Ömər bin Səd İbn Ziyadın əmrini icra etmək üçün etmişdi. Belə ki, İbn Ziyad ona yazmışdı: “Əgər

²¹ Nuruddin Əli bin Əbu Bəkr Həsəmi, “Məcməuz-zəvaid və mənbül-fəvaid”, kitabul-mənaqib, bab fimə işrəkə fihī əl-Həsən vəl-Hüseyin minəlfəzl, hədis 15081.

²² Muhəmməd bin İsa Tirmizi, "Sünəni Tirmizi", kitabul-mənaqib, bab mənaqibil-Həsən vəl-Hüseyin, hədis 3768.

²³ Heysəmi, "Məcməuz-zəvaid və mənbül-fəvaid", hədis 15077.

²⁴ İbn Əsir, "əl-Kamil fit-tarix, c. 3, səh. 158.

²⁵ Xarəzmi, "Məqtəulul-Hüseyn", c. 2, səh. 78.

Hüseyn qətlə yetirilərsə, atları onun sinəsi və kürəyi üstündən çapdır".²⁶ Bundan sonra onlar qadınlar və uşaqlar olan çadırlara hücum etdilər. Çadırlarda Əmirəlmöminin Əlinin (ə) və Fatimeyi-zəhranın (ə) qızı Zeynəb, onunla birlikdə ərlərini, övladlarını itirmiş qadınlar və uşaqlar vardı. Qatillər bununla kifayətlənmədilər. İmam Hüseynin (ə) və əhli-beytindən olan pak kişilərin başlarını nizələrə taxıb şəhərlərdə gəzdirdilər.

Bu çirkin cinayət məhz ağır faciənin əbədləşməsinə və hər il qeyd olunmasına səbəb olmuşdur. Bununla da Rəsulullahın (s) züriyyətinin başına gətirilən bəlalar ümmətin yaddaşında əbədi olaraq qalsın, zülm və təcavüzün pislənməsinə dəlil olsun və bu hadisədən ibrətlər və dərslər öyrənilsin. Bu faciənin qeyd edilməsi şiələrin ictimai-siyasi təsirdən qaynaqlanan bir təzahür deyildi. Bu əhli-beyt imamlarının göstərişləri və təlimləri ilə həyata keçirilmişdir. Məhz onlar öz şiələrini bu faciənin əbədləşdirilməsi və hər il qeyd edilməsi üçün yönləndirmişlər. İmam Rza (ə) öz şiələrinə bu münasibəti qeyd etməyə səsləyirdi. Hətta şairləri bu müsibət barədə şeirlər yazmağa təşviq edirdi. Həmin qəsidələri, şeirləri eşitdikdə öz kədərini, hüznünü və acısını gizlədə bilmirdi. Necə ki, Debəl Xuzai İmam Rzanın (ə) yanına gəldikdə onun hüzurunda əhli-beytin başına gələn müsibətləri əks etdirən yazdığı məşhur qəsidəni oxumuşdu. Həmin qəsidədə deyilirdi:

Ey Fatimə! Hüseyni xəyal edə bilsəydin
Fərat sahilində susuz ölmüşdü.
Onu al qan içində görsəydin, ey Fatimə
Vurardın üzünə sillə, axıdardın göz yaşlarını yanağına.
Ey Fatimə, ey xeyirli insanın qızı dur və ağla!
Göyün ulduzları səhraya səpələnmişlər.

²⁶ Məhəmməd bin Cərir Təbəri, "Tarixul-uməmi vəl-muluk", c. 5, səh. 414.

Əbədi şəhidlik

İnsan üçün bu dünyada ən əziz şey içindəki ruhudur. Buna görə də insan öz həyatını qoruyur və ona əziyyət verən hər bir şeyi özündən uzaqlaşdırır. İnançlı şəxs qeyirsinə nisbətən daha çox öz həyatını və ruhunu qoruyur. Çünki inanc məsuliyyəti onu həyatına qorumağa vadar edir. Həyat onun üçün bir əmanətdir. Şəriət baxımdan onun bu əmanətə biganə yaşması icazəli deyil. Buna əsasən də şəriətdə intihar və bilərəkdən özünü təhlükəyə atmaq haram edilmişdir. Həmçinin İslam dinində həyatın hörməti, qüdsiyyəti və yüksək yeri vardı. Həyata qarşı biganəlik yalnız İslamın həqiqətini və ruhunu dərk etməyən, dinin hökmlərini doğru anlamayan şəxs tərəfindən baş verə bilər. Müsəlman şəxs həyatını qorumalı, bunun üçün müxtəlif yollardan istifadə etməlidir. Deməli, həyatı qorumaq müsəlman şəxsə şəriət baxımından vacibdir. Həyatının himayə olunması və ruhunun qorunması vasitələrində qüsura yol verməməlidir. Lakin dəyərlərə xidmət kimi daha əhəmiyyətli və uca hədəf varsa müqəddəs ali dəyərlərin qorunması üçün fərqli yanaşma var. Buna “Allah yolunda” ünvanı verilir. Mövzu Allah yolunda olursa, haqq dəyərləri təhlükəyə məruz qalırsa, müdafiə olunmağa möhtacdırsa, uğrunda fədakarlıq və qurban tələb olunursa yanaşma mömin insanda tamamilə fərqli olur. Həyatını və canını qoruyan bu insan, görürsən ki, bu prinsiplər və dəyərlər uğrunda müdafiəyə qalxır. Əgər bu dəyərlər uğrunda canından keçərsə din ona əzəmətli bir ad - şəhid adı verir. Şəhadət şahid, müşahidə etmək sözündəndir. Hazır olmaq anlamındadır. Yəni şəhid qayıb deyil, hazırdır. Şəhid öz sahəsinə, toplumuna və əsrinə şahiddir. Rəsulullahın (s) şəhidliyin fəziləti barədə belə buyurduğu nəql olunur: “Hər bir yaxşı əməldən üstün bir əməl vardır. Ta ki, insan Allah yolunda qətlə yetirilə. Elə ki, Allah yolunda qətlə yetirildi, artıq bundan üstün heç bir əməl yoxdur”.²⁷

²⁷ Vəsail əş-Şiə, c.15, səh. 17.

Ola bilər ki, insanlar Allah yolunda qətlə yetiriləni həyatını itirən və ömrü sona çatan şəxs hesab etsin. Lakin Qurani-kərim fərqli məfhum təqdim edir. Şəhid əslində həyatını itirmir, həqiqi həyat qazanır. "la təhsəbənnə ayəsi.

Onlar Allah yanında Bərzəx həyatında diridirlər. Allahın onlara bəxş etdiyi lütfələrə görə sevinc içindədirlər. Onlar insanların qəlblərində və tarixin yadaşında yaşayırlar. Uğrunda canlarını qurban verdikləri dəyərlərin əbədiliyi qədər əbədilik qazanırlar.

Şəhidlər şəxsiyyətlərinin fərqli olmasına, fədakarlıq mövqelərinə görə məqam və dərəcədə bir-birindən fərqlənirlər. Buna əsasən də Rəsulullahın (s) nəvəsi, cənnət cavanlarını ağası Əbu Abdullah Hüseyn (ə) şəhidlərin sırasının önündədir. Necə ki, tanınmış misirli ədib Abbas Mahmud Əqqad İmam Hüseyni (s) "Şəhidlər atası" adlandırmışdır.

Əbədiliyin sirri

İmam Hüseynin (ə) hadisəsi Allah yolunda şəhid olanların əbədiləşməsinin ən bariz nümunəsidir. Əsrlər, uzun illər keçməsinə, nəsillərin bir-birini əvəz etməsinə baxmayaraq İmam Hüseynin (ə) şəhadəti daima yenilənir. Ola bilsin ki, belə bir sual yaransın: Nə üçün aşura və İmam Hüseynin (ə) şəhidliyinə bu qədər fərqli əhəmiyyət verilir? Halbuki İslam və dünya tarixində çoxlu sayda faciəvi hadisələr baş vermişdir. Çoxları Allah yolunda şəhid olmuşlar. Budur İmam Hüseynin (ə) atası Əmirəlmöminin Əli bin Əbu Talib (ə) mehrabında namaz qılarkən Allah yolunda şəhidliyə qovuşmuşdur. Bəs nə üçün İmam Hüseynin (ə) şəhidliyi daha üstün tutulur? Bu əbədiliyin və bu sirrin üzərinə işıq alıb izah etmək istəyirik:

Birinci: İlahi inayət

Tam inamla demək olar ki, İmam Hüseynin (ə) şəhidliyinə xüsusi ilahi inayət vardır. Bu sadəcə bir iddia deyil. Biz bunu

Rəsulullahın (ə) tarixində, həyatında müşahidə edirik. Kərbəla vəqisi yeganə hadisədir ki, baş verməsinə hələ yarım əsr qalmış Rəsulullah (s) bu hadisə üçün kədərlənmiş və öz qüssəsini ifadə etmişdir. Əgər bir müsəlman Rəsulullahın (s) nəvəsi İmam Hüseynin (ə) şəhadətinə əhəmiyyət verməsi barədə nəql olunan hədisləri araşdırarsa bu həqiqəti dərk edər. Bu hədislər müsəlmanların hədis qaynaqlarında mövcuddur. Həmin hədisləri diqqətlə nəzərdən keçirməliyik. Rəsulullah (s) adi insan, hissiyata qapılıraq emotsiyalarına əsasən hərəkət edən adi bir şəxs deyil. Adi insanlar belə bu cür hərəkət etmirlər. Adi insanlar övladlarının başına bir iş gəldiyi zaman acı çəkirlər. Lakin belə bir hadisənin baş verməsindən əlli il öncə acı çəkmək hələ heç bir insan üçün baş verməmişdir. Yalnız belə bir hal Rəsulullah (s) üçün baş vermişdi. Bu barədə nəql olunan hədislərin sənəd baxımından səhihliyini alimlər təkid etmişlər. Həmin hədislərdən bəzilərini qeyd edək:

Hakim Nişapuri “əl-Mustədrək ələs-səhiheyin” kitabında Ummu Fəzl binti Harisdən belə nəql olduğunu yazır: “Ummu Fəzl Rəsulullahın (s) hüzuruna daxil olub dedi: “Ya Rəsulullah, bu gecə çox pis bir yuxu gördüm”. Peyğəmbər (s) dedi: “Nə gördün?” Ummu Fəzl dedi: “Gördüm ki, sənin bədəninə bir ət parçası qopub qucağıma düşdü”. Rəsulullah (s) buyurdu: “Xeyirli yuxu görmüsən. Fatimə bir oğlan uşağı dünyaya gətirəcək və həmin uşaq sənə qucağında olacaq”. Ummu Fəzl dedi: “Fatimə (ə) Həsəni (ə) dünyaya gətirdi. Rəsulullahın (s) buyurduğu kimi mənim qucağıma qoyuldu. Bir gün Rəsulullahın (s) yanına gəldim və uşağı onun qucağına qoydum. Birdən Rəsulullahın (s) göz yaşlarının axdığını gördüm. Mən dedim: “Atam, anam sənə fəda olsun, ey Allahın peyğəmbəri! Nə oldu sənə?” Peyğəmbər (s) buyurdu: “Cəbrail (ə) gəlib mənə xəbər verdi ki, ümmətim bu övladımı qətlə yetirəcək”. Mən dedim: “Bu uşağı?” Peyğəmbər (s) dedi: “Bəli. Cəbrail onun qətl olunacağı qırmızı torpaqdan da mənə gətirdi”.²⁸

²⁸ Hakim Nişapuri, “əl-Mustədrək ələs-səhiheyin”, c. 3, səh. 194, hədis. 4818.

Hakim Nişapuri deyir: “Bu hədis iki şeyxin (Buxari və Müslimin) şərtinə əsasən səhihdir. Lakin bu hədisi qeyd etməmişlər”.

Bu hədisi Albani də “Silsilətul-əhadis əs-səhihə” kitabında yazmış, səhih hesab edərək belə demişdir: “Bu hədisin sənədi səhihdir. Bu hədisin məzmununu dəstəkləyən başqa hədislər də vardır”. Sonra həmin hədislərdən bəzilərini qeyd etmişdir. Möminlərin anası Ummu Sələmədən və Aişədən belə nəql olunur: “Rəsulullah (s) onlardan birinin yanına gəldi və dedi: “Bu gün mənim yanıma evə bir mələk gəldi. Əvvəl heç gəlməmişdi. Mənə belə dedi: “Sənin bu övladın Hüseyin qətlə yetiriləcək. Əgər istəsən onun qətlə yetirildiyi yerin torpağından sənə göstərəm”. Peyğəmbər (s) deyir: “Sonra bir qırmızı torpaq çıxartdı”.²⁹

Albani yuxarıdakı hədisin səhihliyini təsdiqləyən bu məzmununda başqa hədislər də qeyd etmişdir.

İmam Əhməd bin Hənbəl “əl-Müsnəd” kitabında Əmirəlmöminin Əli bin Əbu Talibin (ə) səhabəsi Abdullah bin Nəcədan belə nəql edir: “Abdullah bin Nəcə Əli (ə) ilə birlikdə Siffinə doğru hərəkət edirdi. Onlar Neynəvanın yanına çatdıqda Əli (ə) uca səsələ dedi: “Səbr elə, ey Abdullah! Fərat sahilində səbr elə, ey Abdullah!” Mən dedim: “Nə oldu?” İmam Əli (ə) dedi: “Bir gün Rəsulullah (s) yanıma gəldi. Gözlərindən yaş axırdı”. Mən dedim: “Ey Allahın peyğəmbəri, səni kimsə qəzəbləndirib? Niyə gözlərindən yaş axır?” Peyğəmbər (s) dedi: “Elə indicə Cəbrail yanımdan getdi. Mənə dedi ki, Hüseyin Fərat sahilində qətlə yetiriləcək”. Sonra dedi: “Onun qətlə yetirildiyi torpağı sənə qoxuladımı?” Mən: “Bəli” -dedim. Cəbrail əlində bir ovuc torpağı uzadıb mənə verdi. Göz yaşlarıma hakim ola bilmədim”.³⁰ Əmirəlmöminin Əli (ə) bu hədisi Rəsulullahdan (s)

²⁹ Məhəmməd Nasir Albani, “Silsilətu-əhadis əs-səhihə”, c. 2, səh. 485, hədis 822.

³⁰ Əhməd bin Hənbəl, “Müsnədi İmam Əhməd bin Hənbəl”, c.1, səh. 264, hədis 822.

nəql etmişdir. Bundan başqa Rəsulullahdan (s) bu mənzərəni təsvir edən hədis və tarix kitablarında başqa hədislər də nəql olunmuşdur. Həmin hədislərdə Peyğəmbər (s) nəvəsi İmam Hüseyin (ə) başına gələnlər barədə danışmış, hüznünü, qəm-qüssəsini və acısını bildirmişdi. Halbuki Kərbəla hadisəsi yarım əsrdən çox müddətdən sonra baş verəcəkdi. Belə ki, İmam Hüseyin (ə) hicrətin üçüncü və ya dördüncü ili dünyaya gəlmiş, şəhadəti isə hicri altmış birinci ilin əvvəlində baş vermişdir. Peyğəmbərin (s) hələ öncədən bu hadisə barədə öz hüznünü ifadə etməsi nəticəsində bu hadisə peyğəmbər evində və yaxın səhabələrin arasında məşhur bir məsələyə çevrilmişdi. Hakim Nişapuri “əl-Mustədrək ələs-səhiheyn” kitabında İbn Abbasdan – Allah ondan razı olsun – belə nəql edir: “Biz və əhli-beyt hamılıqla şəkk etmirdik ki, Hüseyin bin Əli (ə) Taffda (Kərbəlada) qətlə yetiriləcək”.³¹

Peyğəmbərin (s) zövcələrinin əksəriyyəti, həmçinin səhabələrin çoxu Rəsulullahın (s) bu mənzərəni yaşadığına şahidi olmuşlar. Şovkani “Durrus-səcaya fi mənəqibil-qərabə vəs-səhabə” kitabında bu mövzu barəsində bəzi hədisləri qeyd etdikdən sonra belə deyir: “Bu məzmununda hədisləri Təbərani Ummu Sələmənin, İbn Səd isə Aişənin hədisini nəql etmişdir. Təbərani Mucəmul-kəbir kitabında Zeynəb binti Cəhşin hədisini, Əhməd və Əbu Yəla, İbn Səd, Təbərani Əlinin hədisini, Təbərani Mucəmul-kəbir kitabında həmçinin, Əbu Uməmənin, Ənəsin, Ummu Sələmənin, Əbu Sədin, Aişənin hədisini, İbn Əsakir möminlərin anası Zeynəbin hədisini, Abbasın zövcəsi Ummu Fəzl binti Harisin hədisini qeyd etmişlər”. Bu məsələ aşkar və məşhur idi. Yoxsa Rəsulullahın (s) baş verməmiş bir hadisə üçün ağlaması, zövcələrinin qarşısında bu məsələ barədə danışmasının izahı nədir? Məgər bu bizə bu hadisəyə ilahi inayətin olamsını xatırlatmırmı? Bu, qeyd olunan məsələnin heç də adi bir məsələ olmadığına dələət

³¹ Hakim Nişapuri, “əl-Mustədrək ələs-səhiheyn”, c. 3, səh. 197, hədis 4826.

edir. Həmçinin Rəsulullahın (s) ümmətin nəzər-diqqətini bu məsələyə çəkməsinə və ümmətin bu hadisəyə adi bir hadisə kimi yanaşmamalarının gərəkdiyinə dəlalət edir. Bu vəqənin baş verməsindən sonra onun əhəmiyyəti barədə əhli-beyt imamlarından nəql olunan hədisləri də qeyd etdiklərimizə əlavə etsək imamların hamısının İmam Hüseynin (ə) başına gələnləri həyatları boyu xatırladıqlarını görürük. Bu imamlar böyük şəxə sahib və bütün müsəlmanların hörmət bəslədiyi şəxslərdir. Biz şüələr isə bu imamlar barədə xüsusi etiqad bəsləyirik. Bu imamların insanlara Kərbələ hadisəsinə əhəmiyyət verməyi, bu hadisənin üstündən öteri keçməməyi əmr etdiklərini gördükdən sonra biz nə etməliyik? Məhz bu səbəb Kərbələ hadisəsinin əbədiləşməsinin və ona böyük əhəmiyyət verilməsinin səbəblərindən biridir.

İkinci: İmam Hüseynin (ə) şəxsiyyətinin böyüklüyü

İmam Hüseynin (ə) şəxsiyyəti adi insan və ya sıradan bir müsəlman kimi uca məqamının inkar edilməsi, Rəsulullahın (s) ona və qardaşı İmam Həsənə (ə) olan məhəbbətinin danılması mümkün olan bir şəxsiyyət deyildi. Onun barəsində müsəlman alimlərinin kitablarında yazılmış səhih hədislər vardır. Peyğəmbərin (s) belə buyurduğu nəql olunur: “Həsən və Hüseyn cənnət əhlinin cavanlarının ağalarıdır”.³² İmam Hüseynin (ə) fəziləti barədə hədislər səhih hədis kitablarında və müsənlərdə fəzilət bablarında qeyd edilmişdir. Həmin hədislərin birində Peyğəmbərin (s) belə buyurduğu nəql olunur: “Hüseyn mənəndir, mən də Hüseynəndəm. Hüseyni sevəni Allah sevər. Hüseyn nəvələrdən biridir”.³³

Bu mövzuda hədislər islam qaynaqlarında müxtəlif məzmunlarda və çoxlu saydadır. Məhz buna əsasən də səhabələr İmam Hüseynə (ə) böyük ehtiram göstərirdilər. Nəql olunur ki, xəlifə Ömər bin Xəttab minbərdə xütbə söyləyirdi. İmam

³² Hakim Nişapuri, “əl-Mustədrək ələs-səhiheyin”, c. 3, səh. 182, hədis 4779.

³³ Hakim Nişapuri, “əl-Mustədrək ələs-səhiheyin”, c. 3, səh. 194, hədis 4820

Hüseyn (ə) məscidə daxil oldu. Həmin vaxt onun yaşı az idi. Minbərin yanına gəlib üstünə çıxdı və xəlifə Ömərə üzünü tutaraq dedi: “Atamın minbərindən en və öz atamın minbərinə çıx”. Ömər dedi: “Mənim atamın minbəri olmayıb”. İmam Hüseyn (ə) deyir: “Ömər məni yanında oturtdu. Minbərdən düşəndə məni də öz evinə apardı. Mənə dedi: “Oğlum, bu sözləri sənə kim öyrədib?” Mən dedim: “Heç kim mənə öyrətməyib”. Ömər dedi: “Oğlum hərdən bizə gəl və bizə şərəf ver”. İmam Hüseyn (ə) deyir: “Bir gün Ömərmin yanına gəldim. O, Müaviyə ilə məşğul idi. Ömərmin oğlu isə qapıda dayanmışdı. Ona içəri girməyə icazə vermədilər. Mən də geri qayıtdım. Bu hadisədən sonra Ömər mənimlə qarşılaşdıqda dedi: “Ey oğlum, bizə gəlmədin axı?” Mən dedim: “Mən gəldim. Amma sən Müaviyə ilə söhbət edirdin. Oğluna iczə verilmədiyini və geri qayıtdığımı gördüm. Mən də geri qayıtdım. Ömər dedi: “Sən icazə almadan içəri keçməkdə Abdullah bin Ömərdən daha çox layiqsən. Bizim başımızın üstündə gördüyün kimi Allahdır. Sonra isə siz”. Sonra da əlini Hüseynnin başına qoydu”.³⁴

Bütün səhabələr İmam Hüseynlə (ə) belə davranırdılar. Ümmətin alimi Abdullah bin Abbas Həsən və Hüseyn yola çıxdıqda onlar üçün yük hazırlayırdı və onlara minik verirdi. Bir nəfər ona dedi: “Sən onlardan yaşca böyüksən. Niyə onların miniyinin cilovundan tutursan?” İbn Abbas dedi: “Ey yaramaz! Bilmirsən bu ikisi kimlərdir? Bu ikisi Rəsulullahın (s) övladlarıdır. Onların miniyinin cilovundan tutmaq və onlar üçün yəhər düzəltmək Allahın mənə bəxş etdiyi bir nemət deyilmi?”³⁵

Əbu Hürüyrə bir qadının dəfn mərasimində iştirak edirdi. Bir kişi cənazəsi gətirdilər onu özü ilə qadının cənazəsi qarşısında qoyub ikisinə birlikdə cənazə namazı qıldı. Hüseyn (ə) yol gedərkən yorulub oturmuşdu. Əbu Hürüyrə gəlib əbasının bir tərəfi ilə onun ayaqlarının tozunu təmizlədi. İmam Hüseyn təəccüblə (ə) dedi: “Bunu sən edirsən?” Əbu Hürüyrə dedi: “İcizə

³⁴ Kənzul-ummal, c. 13, səh. 654, hədis 37662.

³⁵ Biharul-ənvar, c. 43, səh. 319.

ver bunu edim. Əgər insanlar sənin barəndə mənim bildiklərimi bilsəydilər səni boyunlarına mindirərdilər”.³⁶

Deməli, İmam Hüseyn (ə) adi bir şəxs deyildi. O, hər hansı bir mövqə nümayiş etdirsə bütün müsəlmanların və bütün nəsilərin diqqət mərkəzində olmalıdır.

Üçüncü: İmam Hüseyn (ə) hərəkətinin hədəfləri

İmam Hüseynin (ə) hərəkətinin hədəfi nə idi? Məgər İmam Hüseyn (ə) Yezid bin Müaviyə ilə sülh bağlayıb, onunla razılığa gəlib ona beyət edə bilməzdi ki, bu hadisə də baş verməsin? Alimlər tədqiqatçılar bu suala belə cavab vermişlər: “İmam Hüseynin (ə) bunu etməyə imkanı yox idi. Çünki Yezidlə sülh bağlamaq və ona beyət etmək ümmətin içində baş vermiş təhlükəli azğınlığa razılıq demək idi. Hüseyn (ə) öz etirazını mütləq bildirməli, öz mövqeyini nümayiş etdirməli idi ki, ümmət baş verənlərin böyük azğınlıq olduğunu anlasın. Bu böyük təhlükə və azğınlıq barədə yazanlardan biri də Pakistandan islam cəmiyyətinin təsisçisi böyük islam alimi Şeyx Əbuləla əl-Məududi olmuşdur. Onun çoxlu sayda kitabları vardır. Həmin kitablardan “Nə üçün İmam Hüseyn şəhid oldu?” adlı Misirdə çap olunmuş kiçik həcmli bir kitabdır. Bu kitabçada ümmətin daxilində təhlükəli azğınlığın baş qaldırdığını təsdiqləyir. Bildirir ki, Əmirəlmöminin Əli bin Əbu Talibin (ə) qətlə yetirilməsilə sona çatan rəşidi xəlifəlikdən sonra çirkin hakimiyyət oyunları başladı. Yezid bin Müaviyənin hakimiyyətə gəlməsilə bu təhlükə öz məcrasını tapdı və ümmətin reallığında özünə kök salmağa başladı. Belə ki, müsəlmanların razılığı və istəyi olmadan bir şəxs əvvəlki xəlifələrdən fərqli olaraq miras yolu ilə hakimiyyətə gələrək onlara hökm etməyə başladı. Bu, ümmət üçün məqbul deyildi. Sonra o, öz hakimiyyətini güc və zorakılıqla insanlara qəbul etdirdi. Ümmətlə zülm və sitəm prinsipləri ilə rəftar etməyə başladı. İslamın ədalət, məşvərət,

³⁶ İbn Əsakir, “Tərcəmətul-iamam Əl-Hüseyn bin Əli”, səh. 149, hədis 191.

fikir azadlığı, ümmətin dəyərlərinə hörmət kimi dini təlimlərə riayət etmədi. Bu, çox böyük azgınlıq idi. Bunun müqabilində sükut etmək doğru deyildi. Əksinə bu azgınlıq müqabilində bir mövqə bildirmək lazım idi. Belə bir mövqə nümayiş etdirmək üçün Əbu Abdullah Hüseyndən (ə) üstün kimsə varmıdır? Necə ki, İmam Hüseyn (ə) buyurur: “Ey insanlar! Həqiqədən də, Rəsulullah (s) buyurub: “Kim Allahın haramını halal edən, Allahın əhd-peymanını pozan, Rəsulullahın (s) sünnesinə müaxalif çıxan, Allah qulları ilə günah və düşmənçiliklə davranan bir zalım sultan görərsə, hər hansı bir əməl və ya sözlə ona etiraz etməzsə onu da həmin sultanı vəsil edəcəyi yerə (cəhənnəmə) daxil etmək Allahın öhdəsində bir haqdır”. Şübhəsiz ki, onlar Şeytanın itaətinə əməl edir, Rəhməna itaəti tərک etmişlər. Fəsadı yayır, ilahi qanunları tərک edir, müsəlman ərazilərini mənimsəyir, Allahın haramını halal, halalını haram etmişlər. Mən onlara qarşı çıxmağa daha haqlıyam”.³⁷

İmam Hüseyn (ə) etirazla dolu bu mövqeyi nümayiş etdirmək üçün özünü Allah yolunda qurban verməyə hazırlamışdı. Təbii ki, İmam Hüseyn (ə) müharibə və döyüş üçün hərəkət etməmişdi. O həzrət Əməvi ordusu ilə dəfələrlə danışıraq onlara belə demişdi: “Mən sizə tərəf gəlmək fikrində deyildim. Ta ki, sizin məktublarınız və elçiləriniz mənə gəlib çatdı. Mənə “Bizə tərəf gəl! Bizim bir imamımız yoxdur! Bəlkə Allah-təala bizi sənin vasitənlə hidayətə qovuşdurar”. Əgər əhd-peymanlarınızın və vədlərinizin nəticəsi olaraq əmin olacağım şeyi mənə verəcəksinizsə sizin ölkənizə gələrəm. Əgər bunu etməyəcəksinizsə, mənim gəlişimi istəmirsinizsə sizdən ayrılıb gəldiyim yerə dönərəm”.³⁸ Lakin əməvi ordusu İmam Hüseynə (ə) israr etdilər ki, ya Yəzid bin Müaviyənin hökmünə tabe olmalısən, ona beyət etməlisən, ya da səninlə vuruşacağıq. Bu məqamda İmam Hüseyn (ə) şəhadətə qovuşmaq yolundan başqa bir yol olmadığını gördü. Sahib olduğu dəyərlər uğrunda canını

³⁷ Tuhəful-uqul, səh. 505.

³⁸ Tarixi Təbəri, c. 3, səh. 303.

fəda etdi. Bu təhlükənin böyüklüyünü və onun qarşısında susmamağı ümmətə və gələcək nəsillərə öyrətdi.

Dördüncü: Əməvi ordusunun vəhşiliyi

Bu hadisənin əbədiliyinin səbəblərindən biri də İmam Hüseyin (ə) faciəvi surətdə qətlə yetirilməsi olmuşdu. Bu hadisə iki tərəf arasında baş vermiş və hər iki tərəfdən bəzi kişilərin qətlə yetirilməsi ilə nəticələnmiş bir döyüş deyildi. Yezidin ordusu Rəsulullahın (s) ailəsinə qarşı ən çirkin üslublardan istifadə edərək, onları qətlə yetirdi, şəhidlərin meyitlərini təhqir etdi, əsirlərə olmanın əziyyətlər verdi. Übeydullah bin Ziyaddan Ömər bin Sədə gələn məktub bu həqiqətə dəlalət edir. Belə ki, həmin məktubda İbn Ziyad Ömər bin Sədə belə əmr edirdi: “Onlara elə hücum et ki, hamısını qətlə yetirəsən. Onların meyitlərinin qulaq və burunlarını kəs. Onlar buna layiqdirlər. Əgər Hüseyin qətlə yetirilərsə atları onun sinəsi üstündən çapdır. Həqiqətən o, ağasının üzünə ağ olan, qohumluq əlaqələrini kəsən zalım biridir”.³⁹

Deməli, bu məsələ sadəcə adi bir döyüş deyildi. Döyüşdən sonra İmam Hüseyin (ə) ailəsinə qarşı elə faciələr və müsibətlər edildi ki, hər hansı bir müsəlmanın Kərbəladə əhli-beytin başına gələnləri oxuduqda, həmin faciədən xəbərdar olduqda qəlbinin yanmaması, rıqqətə gəlməməsi, gözlərindən yaş axmaması, acı çəkməməsi və ağlamaması mümkün deyil. Buna əsasən də Kərbəla faciəsini xatırladıqda İmam Hüseyinə (ə) ağlamaq təbii və vicdani bir məsələdir. İnsan özündən asılı olmayaraq göz yaşlarını tuta bilmir. Bundan başqa əhli-beytdən (ə) nəql olunan hədislərdə İmam Hüseyinə (ə) ağlamaq təkid edilir. Bu isə hadisənin əbədiləşdirilməsində, unudulmamasında və baş vermiş başqa faciələr kimi biganə yanaşılmaması üçün böyük rol oynamışdır.

³⁹ Tarixi Təbəri, c. 3, səh. 314.

Aşura məclislərində mərifət və irşad

Dini münasibətləri dirçəltməsi, könül-xoşluğu ilə qeyd etməsi Allah-təlanın toplumumuza bəxş etdiyi nemətlərdəndir. Bu cür dini münasibətlər mədəni və ictimai ab-havanı stimullaşdıran müxtəlif faydalı rituallarla zəngindir. Bu böyük münasibətlər içərisində İmam Hüseyin məclisləri ən bariz ritaldır. İnsanlar bu münasibətlə cəm olaraq din və dünyaları üçün təqdim olunan yeni fikirlərdən faydalansınlar. Bu məclislər və mövkəblər, heyətlər, şəbih, müxtəlif mədəni fəaliyyətlər kimi digər aşura rituallarının faydaları cəmiyyətə qayıdır, cəmiyyətin fərdləri arasında əlaqə və bağlılığı möhkəmləndirir. Şiə toplumlarımızda insanların bu məclislərdə toplu şəkildə iştirak etmələri nəzər-diqqəti özünə çəkən bir məsələdir. Necə olur ki, insanlar öz könül xoşluğu ilə bu qədər böyük sayda bir yerə cəm olurlar? Necə olur ki, müxtəlif təbəqələrdən və səviyyələrdən olan insanlar on gün ərzində həvəslə bu məclislərdə iştirak edirlər?

Əgər bu rituallardan faydalanmaq istəyiriksə bu, çox böyük nəticədir. Cəmiyyəti gücləndirmək və inkişaf etdirmək üçün çox böyük fürsətdir. Burada çox əhəmiyyətli bir sual meydana çıxır. Fərdi və ictimasi müstəvidə bu məclislərdən necə faydalanmaq?

Birinci: Bu məclislərdə iştirak etməyə təşviq etmək

Texnoloji inkişafın nəticəsində informasiya vasitələrilə bu məclisləri izləmək bizi həmin məclislərdə şəxsi iştirakımızı əvəz etməməlidir. Doğrudur, belə məclislərin çoxu birbaşa yayımlanır və təkcə yerli insanlar üçün deyil, bütün dünya üçün həmin məclislərin yayımı təşkil edilir. Lakin belə məclislərdə şəxsən iştirak etmək özlüyündə vacib bir məsələdir. Çünki məhz bu iştirak özlüyündə hüseyini ayinlərin dirçəlməsini təmsil edir. Əgər insanların əksəriyyəti öz üvlərindən müxtəlif vasitələrlə aşura məclislərini seyr edərlərsə bu ayinlərin dirçəlməsi və qeyd

olunması çox zəif surətdə olacaqdır. Bu isə övladlarımızın, gələcək nəsillərimizin dini mənsubiyyətləri və vilayətə bağlılıqları yolundan təlim-tərbiyəsi yolunda mənfi bir hal yaradacaqdır. Məhz buna görə də uzaqdan seyr etməklə kifayətlənməyərk İmam Hüseyin (ə) məclislərində iştirak etmək lazımdır.

İkinci: Mədəni və elmi istifadə

Hər bir fərd bu məclislərdən əldə edəcəyi mənəvi faydalar barədə fikirləşməlidir. Bu, xeyir üçün ən gözəl bir fürsətdir. İnsanın sırf ibadət amilini əsas tutaraq, savab qazanmaq məqsədilə bu kimi məclislərdə iştirak etməsi yetərli deyil. Əslində savabın miqdarı insanın bu məclislərdən əldə etdiyi mənəvi faydaların miqdarı qədərdir. Şübhəsiz ki, bu məclislərdə iştirak etməyin özlüyündə savabı vardır. Bu məclislərdə həvəslə iştirak edərək, həmrəylik və həmahənglik göstərdikcə nə qədər çox faydalanmaq olarsa, savab da bir o qədər də çox olar. Belə məclislərdən müxtəlif formada faydalanmaq olar. Bu faydaların ən barizi maariflənməkdir. Hədəsdə Rəsulullahın (s) belə buyurduğu nəql olunur: “Bir saat elmlə məşğul olmaq gecəni ibadətə keçirməkdən daha xeyirlidir”.⁴⁰

Bu məclislərdə oxunan moizələr, xütbələr, mühazirələr elm və maariflə zəngindir. Baxmayaraq ki, bəzi xütbələr və ya xətiblərə müəyyən iradlar tutula bilər. Lakin Allaha həmd olsun ki, bu sahədə xitabət üslubunda yüksək səviyyəyə yüksəlmiş və müxtəlif mövzuları gözəl surətdə təqdim edə bilən xətiblər vardır. Buna əsasən də insan bu məclislərə faydalanmaq, xüsusilə maariflənmək məqsədilə getməlidir. Həmçinin həmin məclislər arasında ən çox faydalandığı və maarifləndiyi məclislər seçməli və məhz həmin məclislərdə iştirak etməlidir. Bu, o deməkdir ki, həmin adam məclislərdə təqdim olunan fikirlərə, düşüncə tərzinə və bilgilərə əhəmiyyət verir.

⁴⁰ Şeyx Mufid, “əl-İxtisas”, səh. 239.

Xətib cəmiyyətə hansı fikri təqdim edir?

Xətib cəmiyyətə hansı mesajları çatdırmaq istəyir?

Bəziləri məclislərdə iştirak edib qulaq asır, lakin xətibin demək istədiyi sözə diqqət etmir, başa düşməyə çalışmır. Buna görə də bəzən xətibin söylədiyi hər hansı bir məsələyə və ya dəlil üçün argument gətirdiyi hər hansı əhvalat yadında qalır, lakin xətibin təqdim etmək istədiyi əsas fikrə diqqət yönəltmir. İnsan təqdim olunan fikirdən istifadə etmək üçün eşitdiyi fikri dəqiq dinləməli, hətta məclisdən sonra da qulaq asdığı xütbəni dəyərləndirməlidir. Ola bilər ki, təqdim edilən fikri öz-özünə dəyərləndirirsən və ya təqdim olunan fikri daha çox inkişaf etdirməyə lüzum duyulur. Bəzi insanlar mühazirəyə qulaq asdıqda zehində müəyyən suallar və iradlar yaranır. Ən əhəmiyyətli mühazirələrdən biri də səni düşündürən və səndə sual yaradan mühazirədir. Ola bilər ki, bəzi insanlar qarşısında hazır yemək olduğunu xoşladığı kimi hazır fikri qəbul etməklə kifayətlənir. Lakin ən yaxşısı budur ki, dinlədiyin mühazirə səndə daha dərinliklərə baş vurmağa stimül yaratsın və tablo qarşında tamamilə aydınlaşsın. Sonra də sən həmin fikri ətrafındakılara izah edə biləsən. Çünki elmin zəkəti onu yaymaqdır. İndiki dövrdə yayım vasitələri hər bir kəs üçün mümkün bir məsələdir. Hər bir insan eşitdiyi dəyərli bir fikri bir mesajla və postla başqalarına da çatdırıb bilsin. Bununla da həmin insanlar arasında fikri dirçəldir, maarifçilik və hidayət yolunda rol oynayır. Allah-təala bizə bu yolda təkan verərək belə buyururmu: “Ey Rəbbim! Mənim elmimi artır!”⁴¹ İnsan daima elminin, bilgisinin artmasına çalışmalıdır. Bu məclislər elm artırmaq və maariflənmək üçün vasitələrdən biridir. Çoxlu dini mətnlər vardır ki, mərifət və bilgi əldə etməyin əhəmiyyətindən danışır. Buna əsasən də insan özünəməxsus bu mövsümdə daha çox elm və bilgi əldə etməyə səy göstərməlidir. Bu fürsətdən lazımı surətdə istifadə etməlidir. Bu məclislərdə və mühazi-

⁴¹ Taha surəsi, ayə 114.

rələrdə olduğu kimi başqa bir yerdə bu qədər çoxlu sayda insanların iştirak etdiklərini görmüsünüzmü?” Əgər bizim məntəqəmizdə (müəllif öz məntəqəsi Qətif şəhərini nəzərdə tutur) aşura günlərində hər gün gecə, gündüz kişi və qadınların iştirakı ilə min məclis təşkil olunur. Bu isə min mühazirənin söylənilməsi deməkdir. Bu mühazirələrdən düzgün surətdə istifadə edilsə cəmiyyətdə böyük məaarif dalğası yarada bilər.

Üçüncü: Fəal iştirak

Cəmiyyətin bütün fərdləri belə məclislərin və aşura ayinlərinin təşkili üçün özünəməxsus xidmət təqdim etməlidir. Sadəcə kənardan seyirici olmaq yetərli deyil. Bu işlər hamısı vətəndaşların zəhməti sayəsində təşkil olunur. Bu ayinlərin təşkili cəmiyyətin fərdləri arasında birgə fəaliyyətin və könüllü işlərin yerinə yetirilməsi duyğusunu gücləndirir. Buna əsasən də hər bir insan belə məclislərdə öz vaxtını, malı və ya zəhmətini sərf etməklə iştirak etməlidir. Bu məclislərin təşkili və gözəl tərzdə keçirilməsi üçün öz malından bir şey sərf et və ya iştirak elə deyərək öz yaxınlarını və başqalarını bu kimi məclislərdə iştirak etməyə həvəsləndirməlisən. Əgər bu işlərdə hər hansı irad, nöqsan və ya xələl varsa onun aradan qaldırılması üçün tələsmək lazımdır. Bu sahədə müsbət səylər nəticəsində ümid edirik ki, bu hal cəmiyyətdə yayılır və özünə dərin kök salar.

Dördüncü: Ruhi və mənəvi baxımından hazırlıq

Allah-təala buyurur: **“O kəslər ki, sözü (öyüd-nəsihəti) dinləyib onun ən gözəlinə (düzgününə) uyarlar”**.⁴²

Hər hansı bir mühazirəyə qulaq asdıqda, hər hansı bir əxlaqi və ya ictimai mövzuda müzakirə etdikdə eşitdiklərindən necə faydalanacağın barədə düşün. Təbii ki, insanların əksəriyyəti bu məclislərdə eşitdiklərindən əməli tərzdə faydalanarsa hər il aşura

⁴² Zümər surəsi, ayə 18.

mərəsimlərindən sonra əxlaq, davranış və ictimai münasibətlər baxımından daha yüksək vəziyyətdə olarıq. Məhz bu diqqət yetirilməsi gərəkən məsələlərdəndir.

Xətibin gözəl tərbiyə barəsində söhbət etdiyini eşitdikdə özündən soruş; sən övladlarına gözəl tərbiyə vermək işini doğru və düzgün surətdə yerinə yetirisənmi? Yaxud xətibin söylədiklərində övladlarınla gözəl davranış sərgiləməyə səni yönəldəcək tövsiyələr eşitdinmi?

Xətib ailə, qonşularla və ya ümumiyyətlə insanlarla əlaqə qurmaq barədə söhbət etdikdə sənə aid olan sözlər barədə fikirləş. Həmin sözlərin məhz sənə söyləndiyini düşün. İnsan bu kimi məclislərdə sadəcə bilgi əldə etmək üçün iştirak etməməli, əksinə əməli şəkildə faydalanmalıdır. Özündən soruşmalısın: Mən bu mühazirədən nə əldə etdim? Bu moizədən nə öyrəndim? Beləcə insan iştirak etdiyi bütün məclislərdən əməli fayda ilə çıxmalıdır.

İmam Əli (ə) –ın belə buyurduğu nəql olunur: “Elm əmələ səsləyir. Əməl ona cavab verməsə elmdə aradan gedər”.⁴³

Rəsulullah (s) dualarının birində belə buyurur: “Ey Allahım, faydası olmayan elmdən sənə sığınırım”.⁴⁴

Sənə təqdim edilən hər hansı fikri, elmi və bilgini dinləyərkən ondan istifadə etməlisən. Bəzən insan özü ilə moizə arasında maneə və örtük yaradaraq eşitdiyi moizənin başqasına aid olduğunu, onun vəziyyətinin söylənilən sözlərdən tamamilə fərqli olmasını düşünür və özü üçün bəhanələr gətirir. Bu isə cəhalətdir. Əli (ə)-ın belə buyurduğu nəql olunur: “Nadan öz yolundan dönməz və moizələr ona fayda verməz”.⁴⁵

⁴³ Nəhcül-bəlağə, 366-cı hikmət.

⁴⁴ Kəfəmi, “əl-Misbah”, c. 1, səh. 299; Hakim Nişapuri, “əl-Mustədrək əl-səhiheyin”, c. 1, səh. 716, hədis 1958.

⁴⁵ Nəhcül-bəlağə, İmam Həsən (ə) və İmam Hüseyinə (ə) vəsiyyətindən, 47-ci xütbə.

Beşinci: İctimai əlaqələrin möhkəmləndirilməsi

İmam Əli (ə) buyurub: “Bir-birinizlə əlaqə saxlayın və paylaşın. Məbadə bir-birinizə arxa çevirəsiniz və əlaqələrinizi kəsəsiniz”.⁴⁶ Belə məclislərdə iştirak etdikdə yeni dostlar qazanmaq və əvvəlcədən sıx münasibətlərinin olmadığı cəmiyyətinin fərdləri ilə əlaqələrinin möhkəmlənməsi bəzəndə fikirləş. Bu, belə məclislərin faydalarındadır. Bu fayda xüsusilə başqa yerdən gələn tələbələr, başqa şəhərdə iş üçün səfər edən, kənar məntəqələrdən aşura məclislərində iştirak etmək məqsədilə gələn və uzaq məntəqələrdə məskunlaşan möminlər bəzəndə daha böyük surətdə əks olunur. Bu kimi şəxslərin məhərrəmlik məclislərində iştirakı onun mömin qardaşları ilə tanış olmasına səbəb olur. Biz bu kimi faydalı təcrübədən istifadə etməliyik. Tanıdıqlarımızla əlaqələrimizi möhkəmləmək və əvvəlcədən tanımadıqlarımız ilə tanış olmağa çalışaq. Rəsulullahın (s) belə buyurduğu nəql olunur: “Qardaşlarınızın sayını artırın. Həqiqətən də qiyamət günü hər bir mömin üçün şəfaət haqqı vardır”.⁴⁷ Loğmanın oğluna belə tövsiyə etdiyi nəql olunur: “Ey oğlum! Özünə min dost seç. Bu say yenə azdır. Heç vaxt özünə bir düşmən belə seçmə. Bir düşmən belə çoxdur”.⁴⁸

İmam Əli (ə) buyurub: “İnsanların ən acizi özünə qardaşlar (dostlar) qazana bilməyəndir. Ondan da acizi qazandığı dostunu itirəndir”.⁴⁹

Həmçinin buyurub: “İnsan qardaşları ilə çoxdur”.⁵⁰

İmam Sadiq (ə) buyurub: “Kim çox qardaş qazanmaq istəməzsə ziyana uğrayar”.⁵¹

⁴⁶ Nəhcül-bəlağə, 47-ci xütbə.

⁴⁷ Kənzul-ummal, c. 9, səh. 4, hədis 24642.

⁴⁸ Şeyx Səduq, “əl-Əmali”, səh. 766, hədis 1032.

⁴⁹ Uyunul-hikəm vəl-Məvaiz, c. 1, səh. 126, hədis 2876.

⁵⁰ Biharul-ənvar, c. 21, səh. 57, hədis 8.

⁵¹ Biharul-nvar, c. 78, səh. 232, hədis 32.

Cəmiyyətin inkişafı üçün Aşuradan faydalanmaq

Əməvilərin və abbasilərin əhli-beytin ümmət içərisindəki rolunu əhəmiyyətsizləşdirmək, onları kənarlaşdırmaq, onların fəzilətlərinin üzərini örtmək, elmlərinin yayılmasının qarşısını almaq, onlara qarşı təziq və təqiblər etmək siyasəti müqabilində əhli-beyt (ə) şüələrini ümmət içində əhli-beytin zikrini diri saxlamağı, onların elmlərini yaymağı və bununla da onlara qarşı yönəlmiş əməvi siyasətini uğursuzluğa düşür etməyi tövsiyə edirdilər. Onların zikrinin həmişə diri qalması və elmlərinin yayılması üçün çoxlu tövsiyələr etmişlər. Hürr Amuli Vəsail əş-Şiə kitabında Şeyx Səduqun əl-Əmali və Uyunu əxbəri Rza kitabından İmam Rza (ə)-ın belə buyurduğunu nəql edir: “Kim bizim müsibətimizi xatırlayıb ağlayarsa və ağladarsa gözlər ağlayacaq günü onun gözləri ağlamaz. Kim bizim məclisimizdə iştirak edib bizim işimizi dirçəldərsə qəlblərin öldüyü gün qəlbi ölməz”.⁵² Bu dini mətn əhli-beytin zikrini dirçəltmək barəsində onların tövsiyələrindən yalnız biridir. Burada “Kim bizim müsibətimizi xatırlayarsa” sözünün mənası nədir? Yəni əhli-beytin başına gələn təcavüz və zülmü rədd etmək, onların müsibətləri ilə ruhən həmrəy olmaq. Həmçinin əhli-beytin (ə) sahib olduqları ali, haqq dəyərlər uğrunda fədakarlıqlarını xatırlamaqdır. Şiə nəsiləri bir-birinin ardınca gələrək əhli-beytin (ə) zikrini dirçəltməyə həmişə böyük əhəmiyyət vermişdir. Bununla da şiə nəsiləri öz kimliyini qoruyub saxlaya bilmişdir. Bu məktəb ona qarşı təzyiqlər və savaqlar nəticəsində tamamilə aradan gedə bilərdi. Lakin əhli-beytin zikrlərini və prinsiplərini diri saxlamaq üçün təyin etdikləri üslublar sayəsində bu kimlik bütün təzyiqlərin, savaqların və təcridlərin müqabilində sarsılmaz və güclü olaraq qaldı. Həmçinin əhli-beytə (ə) bağlanan cəmiyyətin fərdlərinin bir-birilə sıx münasibətdə

⁵² Şeyx Səduq, “Uyunu əxbəri Rza”, c. 1, səh. 264, hədis 48.

olmaları, birləşərək bir gücə çevrilmələri əhli-beyt elmlərini insanlar arasında yayılmasında rol oynamışdır. Çünki bu münasibətlərin dirçəldilməsinin məzmunu əhli-beyt (ə) həyat-tərzi, davranışını, hədislərini, əxlaqi dəyərlərini diri saxlamaqdır. Bu məqamda olduqca böyük nəticələr əldə edilmişdi. Əhli-beyt (ə) ardıcıllarının düşmənlərindən bu ayinlərlə savaşımlar məhz bu məzhəbin güc mənbəyinin, kimliyini qoruyan və məktəbini himayə edən həmin ayinlər olduğunu dərk etdikləri üçün savaşırlar. Bu savaşımların müqabilində əhli-beytə bağlanan nəsililər bu üsluba sadıq qalmış, hər il, hər əsr bu ayinləri icra etmişlər. Əhli-beytin (ə) zikrini dirçəltmək sabit prinsip olmasına baxmayaraq nəsililər dəyişdikcə, vəziyyətlər fərqli olduqca üslublar və vasitələr inkişaf etmişdir. Bu münasibətin təşkili üçün istifadə edilən vasitələr və söylənən xütbələr zamanın inkişafı ilə mütənasib olmalıdır. Cəmiyyətimiz bu münasibətin dirçəldilməsi üçün məclislər təşkil edirlər. Allah-təaladan hamını ən gözəl tərzdə bu münasibəti dirçəltməyi diləyirəm. Bu məqamda aşağıdakıları xatırlatmağı faydalı hesab edirəm:

Aşuranın dirçəldilməsi üçün fəal iştirak

Birinci: Hamı bu işdə fəal iştirak etməlidir. Bu münasibət cəmiyyətin yalnız müəyyən bir dəstəsinə məxsus deyildir. Bu məclislərdə iştirak etmək hər hansı bir təbəqəyə məxsus deyil və ya hər hansı fəaliyyət növündən ibarət deyil. Bu elə bir münasibətdir ki, hamı burada iştirak etməlidir. Cəmiyyətin bütün fərdlərinin bu münasibətdə fəal rolu olmalıdır. Bu münasibətin dirçəldilməsi üçün öz vaxtından, zəhmətindən, malından, məqamından bir şey təqdim etməlidirlər. Çünki biz əhli-beytdən (ə) nəql olunan rəvayətlərə əsasən belə etiqad edirik ki, bu münasibət üçün sərf olunan hər hansı bir zəhmətin müqabilində Allah-təala yanında böyük savab vardır. İmam Rza (ə)-ın buyurduğu bizə kifayət edər: “Kim bizim məclisimizdə

iştirak edib bizim işimizi dirçəldərsə qəlblərin öldüyü gün qəlbi ölməz”.⁵³

İkinci: Mal, vaxt və zəhmət sərf etmək. Burada mal sərf etmək məsələsinə nəzər-diqqəti çəkmək istəyirik. Çünki bu məclislərin təşkil olunmasında sərf olunan mal hökumət və ya dövlət tərəfindən deyil, cəmiyyətin üzvləri tərəfindən ianə şəklində sərf olunur. Buna əsasən də bu məqsəd üçün sərf olunan malda hamı şərik olmalıdır. Lakin israf və bədxərclikdən çəkinmək kimi bəzi qaydalara riayət etməyin zəruriliyinə işarə edirik. Bəzi hallarda ehsan məsələsində vəziyyət qadağan olunmuş israf həddinə çatır. Bundan isə çəkinmək lazımdır. Bu kimi işlərdə israfə yol verilməsi heç bir vəchlə doğru deyildir. Bəzi zamanlar isə ehsan verməyin bir o qədər də faydalı olmadığı və bu işdə israfə varıldığı mülahizə olunur. Bu da dini təlimlərdə qadağan olunmuş bir əməldir. Buna görə də çoxlarının diqqətindən kənar qalan bəzi işlərə, xüsusilə İmam Hüseyin (ə)-in hərəkətini gözəl tərzdə işıqlandıran telekanallara, verişlərə dəstək olmaq lazımdır. İmam Hüseyin (ə)-in şəxsiyyəti, hərəkəti və hədəfləri mövzusunda elmi konfranslar, seminarlar və debatlar təşkili, həmçinin xətiblərin təlimi üçün kursların təşkil olunması kimi işlərə maliyə sərf etmək əhəmiyyətli məsələlərdəndir.

İmam Hüseyin (ə) minbəri və cəmiyyətin problemləri

Üçüncü: İmam Hüseyin (ə)-in minbərinin müasir cəmiyyətimizin problemlərinin həll olunmasında fəal rolunun olması. Biz cəmiyyətin problemlərinin həllini əhli-beytin (ə) tövsiyələri ilə işıqlandıran xütbələrə ehtiyac duyuruq. Buna görə də cəmiyyətin inkişafında rol oynayan fikirlərə və prinsiplərə əhəmiyyət verilməlidir. Aşağıda müasir dövrümüzdə İmam

⁵³ Şeyx Səduq, “Uyunu əxbəri Rza”, c. 1, səh. 264, hədis 48.

Hüseyn (ə) minbərinin əhəmiyyət verməsi gərəkən üç məsələni qeyd edirəm:

1. Övladlarımızın təlim-tədris məsələlərindən uğur qazanmalarına stimül vermək.

Məhz bu, uğurlu və üstün şüə cəmiyyətinin formalaşmasının əsasıdır. İmam Baqir (ə)-in belə buyurduğu nəql olunur: “Mən bir kişinin dünya işlərində tənbellik etməsinə nifrət edirəm. Kim dünya işləri üçün tənbellik edərsə, həmin adam axirət işləri xüsusunda daha çox tənbellik edər”.⁵⁴

Din heç vaxt dindarların tənbel, geridə qalmış, ehtiyaclar içində çabalayan bir toplum olmasını istəmir. Əksinə din onlardan həmişə hər sahədə üstün olmağı tələb edir. Buna görə də İmam Hüseyn (ə) minbəri cəmiyyətin fərdlərinin əlindən tutub onları uğura doğru aparmalıdır. İmam Hüseyn (ə) və Əhli-beyti (ə) sevdircək ən gözəl əməllərdən biri də məhz budur. Biz istəyirik ki, aşura mərasimlərində iştirak edən övladlarımız təlim və tədrisə daha çox həvəsli və şövqlü olsunlar. Uğur və üstünlük qazanmaq üçün çox israrlı olsunlar. Burada qeyd etməliyəm ki, dini münasibətlərdə dərslərdən yayınma halları yaxşı iş deyil. Övladlarımız, yalnız hər yerdə olduğu kimi tasua və aşura günü ümumi tətillə olmasa istisna olmaqla başqa günləri dərslərindən yayınmamalıdır. Amma təəssüflər olsun ki, bəzi hallarda tələbələrimizin məhərrəm ayının birindən dərslərindən yayındıqlarını görürük. Hətta müxtəlif rəvayətlərə əsaslanan bütün vəfat günlərində dərslərdən yayınırlar. Bu, böyük səhvdir və övladlarımızın xeyrinə olmayan bir işdir. Bəziləri bunu hüseyini ayinləri üstün tutmaq məqsədilə edirlər. Məgər biz başqa şüələrdən üstünük? Məsələn, İranda yalnız məhərrəm ayının doqquzu və onu rəsmi tətillə edirlər. Qumda, İranda mərcələrin şeyxlərin övladları məktəbə gedirlər. Məgər mən onlardan daha çox şüeyəm? İraq, Livan, Bəhreynə, həmçinin bütün yerlərdə dərslərdən yayınırlar. Məgər biz onlardan daha

⁵⁴ Şeyx Kuleyni, “əl-Kafi”, c. 5, səh. 85, hədis 4.

artıq? Biz hüseyini ayinlərləyik, lakin qayda-qanun çərçivəsində. Eşitdiyimə görə bir çox müəllimlər bu ərəfədə tələbələri dərstdən yayınmağa təşviq edirlər. Bəzi hallarda şüə olmayan müəllimlər belə münasibətləri izləyir və həmin ərəfədə tələbələrə dərstdən qalmağı tövsiyə edirlər. Biz bunu bütün müəllimlərə aid etmirik. Lakin belə bir vəziyyət mövcuddur. Belə edən müəllimlər tələbələr dərsgə gəlmədikləri üçün həmin günü dərstdən azad olurlar. Bu, çox böyük xətdir. Biz tələbələri uğur və üstünlük qazanmağa təşviq etməliyik. Həmçinin bütün sahələrdə olan işçilər və dövlət qulluqçuları da belə olmalıdır. İmam Hüseyin (ə) minbəri insanları uğura doğru səsləməlidir.

2. Cəmiyyətin inkişaf etdirilməsi

Biz cəmiyyətimizi inkişaf etdirməli, yalnız namaz, oruc, həcc kimi dini ayinlərə diqqət yönəltməməliyik. Həmçinin hüseyini ayinlər tələb olunan bir işdir. Bu ayinlərə diqqət yetirmək vacibdir. Lakin cəmiyyətimiz inkişaf etmiş bir cəmiyyət olmalı, hər sahədə üstünlük və inkişaf əldə etməlidir. Biz cəmiyyətimizin birliyini qoruyub saxlamalıyıq. Ən pis haldır ki, İmam Hüseyin (ə) minbərindən vahid cəmiyyətin daxilində ixtilafın və nifrətin yayılması üçün sui-istifadə edilsin. Təbii ki, hər bir şəxsin özünə məxsus fikri var və hər bir şəxs öz fikirlərini ifadə etməkdə azaddır. Lakin bunu başqalarını ittiham etmək, nəzərdən salmaq yolu ilə həyata keçirməməlidir. Biz bunu məzhəblər arası əlaqələr xüsusunda qəbul etmirik. Eyni məzhəbin daxilində belə hallara yol vermək olarmı? İmam Hüseyin (ə) minbərindən Hüseyinin şüələri arasında təfriqə salmaq, minbərdən İmam Hüseyini (ə) sevənlərin arasında kin-küdurət yaymaq üçün istifadə etmək cinayətdir.

İctihad qapısı açıqdır, rəylərin fərqli olması məqbuldur. Aramızdakı ixtilafın islam prinsipləri və dəyərləri çərçivəsində olmalıdır. İmam Hüseyin (ə) minbəri cəmiyyətin fərdləri və eləcə də cəmiyyətlər arasında qarşılıqlı hörmət, sevgi, başqasının fikrinə hörmətlə yanaşmaq və tolerantlıq məsələsinin vacibliyini təkid etməlidir. Əhli-beytin (ə) üslubu məhz bu cürdür. İmam

Sadiq (ə) buyurub: “Məbadə bir-birinizdən imtina edəsiniz! Nə üçün bir-birinizdən imtina edirsiniz?”⁵⁵

İmam Hüseyin (ə) minbəri xüsusilə də, indiki zamanda ümmətin ümumi mənafeyini dərk etmək şüurunun formalaşmasında rol oynamalıdır. Biz bu ümmətin bir üzvü və qoynunda yaşadığımız bu vətənin övladlarıyıq. Buna görə də ümmətin və vətənin mənafeyini qorumaq təfəkkürünün formalaşmasına çalışmalıyıq. Xüsusilə də, biz vətənimizdə iğtişaşlar yaratmaq istəyən müxtəlif cərəyanlar, fitnələr və qruplaşmalarla qarşılaşırıq. İmam Hüseyin (ə) minbəri oyaq olmalı, düşmənin alovuna yanacaq tökməməli və Əhli-beytin (ə) üslubuna əməl etməlidir. Necə ki, İmam Əli (ə) buyurub: “Müsəlmanların işləri düzgün olduqca mən də sülh edəcəm”.⁵⁶

İmamlar (ə) daima şüalərinə israrla tövsiyə edirdilər ki, din və ümmətin mənafeyi uğrunda daha çox fədakarlıq etsinlər. Daha münasib olardı ki, başqalarını da belə məclislərə dəvət edək ki, bu münasibəti necə dirçəltdiyimizi görsünlər. Bir sözlə aşura elə bir mövsümdür ki, ondan ümmət və vətənin mənafeyi üçün faydalanmaq lazımdır.

⁵⁵ Şeyx Kuleyni, “əl-Kafi”, c.2, səh. 45, hədis 4.

⁵⁶ Nəhcül-bəlağə, 73-cü xütbə.

Xeyriyyə müəssisələrində ictimai fəaliyyət ruhiyyəsi

İmam Hüseyin (ə) Aşura gecəsi səhabələrinə xitab edərək buyurmuşdur: “Mən öz səhabələrim kimi vəfalı və xeyirli başqa bir səhabə, öz əhli-beytim kimi daha əməlisaleh, müti, və ailəsinə bağlı bir əhli-beyt tanımıram. Allah-təala mənə görə sizin hamınıza xeyirli mükafat versin”.⁵⁷

İmam Hüseynin (ə) səhabələrinin fəzilətləri və məqamları tamamilə aşkar bir məsələdir. Tarix onları ən pak səhifələrində qeyd etmişdir. Xətiblər, şairlər və məddahlar həmişə bu barədə danışırlar. Lakin biz İmam Hüseynin (ə) səhabələrinin həyatında bir dərs barəsində danışmaq istəyirik. Bu dərs onların bir-birilə sevgi və səmimiyyətə əsaslanan davranışlarından bəhs edir. Hər bir kollektiv işdə iştirak edən fərdlər nə qədər bir-birini daha çox başa düşərlərsə, bir-birilə daha çox səmimi münasibətdə olarlarsa, onların işləri daha uğurlu, daha üstün və daha bərəkətli olar.

Doğrudur, hər hansı bir iş üçün öncədən hədəf və aşkar məqsədin olması əsasdır. Lakin kollektivin fərdləri arasında xoş münasibətin böyük təsiri vardır. İşçiləri səmimi münasibətdə olan, bir-birini anlayan və bir-birilə əməkdaşlıq edən müəssisə daha çox uğur qazanan və inkişaf edən müəssisə olur. Bu məsələ dini sahədə fəaliyyət göstərən müəssisələrdə şamildir. Dini toplum vahid kollektiv ruhu ilə fəaliyyət göstərmək xüsusiyyətini özündə əks etdirməlidir. Cəmiyyətimizdə müxtəlif ictimai müəssisələr, könüllü xeyriyyə təşkilatları fəaliyyət göstəririlər. Onlar öz vaxtlarını, mallarını və zəhmətlərini Allah-təalaya xatir cəmiyyətin xidməti yolunda sərf edirlər. Bu, çox böyük qazandır. Lakin görülən işin genişləndirilməsi və uğur qazanması üçün bu vəzifəni öhdəsinə götürmüş fərdlərin öz aralarında əlaqələrinin genişləndirməsini tələb edir. Belə

⁵⁷ Şeyx Müfid, “əl-İrşad”, c. 2, səh. 91. Buna bənzər əl-Kamil fit-tarix kitabı, c. 3, səh. 166 -da qeyd edilmişdir.

olduqda isə həmin müəssisələr daha çox uğur və bərəkət qazanacaqdır. Bu sahədə bir neçə məsələyə işarə edirik:

Birinci: Əməkdaşlığı genişləndirmək

Bu işlə məşğul olan hər bir kəs digərlərinin uğurunu öz uğuru hesab etməlidir ki, hamılıqla yerinə yetirmək istədikləri işdə müvəffəqiyyət əldə etsinlər. Lakin onların arasında nifrət, ixtilaf, bir-birini bəyənməmək kimi mənfi xüsusiyyətlər olarsa və ya bəziləri digərlərinin işlərinə maneçilik törətməyə çalışarsa bu ünvan altında fəaliyyət göstərən müəssisələrin vəziyyəti daxildən mənfiyə doğru gedəcək və öz vəzifəsini yerinə yetirə bilməyəcəkdir.

İkinci: Təqdim olunan xidmətdə rəqabət aparmaq

Bu, mövqe və mənəblər uğrunda olan rəqabətin tam əksinə olan bir rəqabətdir. Belə bir rəqabətin olması nəticə və uğur gətirəcəkdir. Görüləcək xeyir əməlləri inkişaf etdirən müsbət rəqabət ruhiyyəsi hər yerdə hakim olmalıdır.

Üçüncü: Səbir və qarşılıqlı anlaşma

Kollektiv işlərdə fəaliyyət göstərənlər də bəşərdir. Bir-birinə qarşı səhvə yol verə bilərlər. Ola bilər ki, onlar arasında anlaşılmazlıq və versin və ya müəyyən bir vaxtda o və ya bunun söylədiyi bir söz psixoloji gərgin vəziyyət yaratsın. Əgər qarşılıqlı anlaşma və dözümlülük olarsa kollektivin fərdləri bu təbii nöqsana qalib gələ bilərlər.

Kollektiv iş və insanlarla ünsiyyət tələb edən işlə məşğul olmaq özlüyündə bir imtihandır. Allah-təala buyurur: **“Sizin bir qisminizi digərinizə sınaq vasitəsi etdik ki, görək (məhnətlərə) dözə biləcəksinizmi?”**⁵⁸

⁵⁸ Furqan surəsi, ayə 20.

Bir-birinizə dözümlülük nümayiş etdirə bilərsinizmi?!

Bəzi insanların buna gücləri yetmir. Buna əsasən də başqaları ilə uyğunlaşa və davranma bilmir. Belə biri kollektiv iş bacarığına sahib deyildir. Yalnız fərdi olaraq hər hansı işi yerinə yetirə bilər. Biz xeyriyyə, dini və ictimai müəssisələrdə kollektiv daxilində davranış normalarını təkid etməliyik.

Dini müəssisələrdə mövcud problemlər

Elə dini müəssisələrə rast gəlirik ki, həmin müəssisələrdə onların geriləməsinə və öz vəzifəsini icra edə bilməməsinə səbəb olan problemlər baş verir. Bəzən həmin problemlər onların çöküşü ilə nəticələnir. Belə hallar məscidlərdə də baş verir. Bəzən məscidlərdə mübahisələr və ixtilaflar vaş verir!

Baxmayaraq ki, məsciddə adətən camaat namazı (ibadət məsələləri) çərçivəsində iş yerinə yetirilir.

Bəli dini və ibadət ocaqları olan müəssisələrdə çalışanlar öz davranışlarında daha çox dini dəyərlərə və əxlaq normalarına əməl etməlidirlər ki, dini fəaliyyətin təməl sütunlarını dik saxlaya bilsinlər. Onlar bu məsələdə başqaları üçün həmişə nümunə olmalıdırlar. Nəticədə dini fəaliyyət cəmiyyət içində öz izini qoya bilsin.

Əgər məscidlərin və ya hüseyniyələrin idarəçiliyində, yaxud əza heyətlərində, cəmiyyətlərindən, yaxud müxtəlif dini təşkilatlarda qeyd olunan problemlər baş verərsə bu, xüsusi olaraq fəaliyyətin özünə və cəmiyyətdəki ümumi vəziyyətə mənfi təsir göstərəcəkdir.

Burada bu sahədə fəaliyyət göstərən işçilərin bəşər xüsusiyyətlərinə nəzər salınmalıdır. Onlar mələk deyildirlər. Onların da səhv və xəta etmələri mümkündür. Lakin bununla yanlış davranışda əxlaq normalarının diqqət yetirilməli və təkid olunmasını unutmamalıyıq.

İmam Hüseyin (ə) səhabələri nümunədirlər

İmam Hüseyin (ə) səhabələri barədə danışarkən bu cəhətlərə diqqət yetirməliyik:

Necə oldu ki, onlar bir-birinə qarşı səmimi və sıx münasibətdə olmuşlar?!

Onlar müxtəlif məntəqələrdən, qəbilələrdən və müxtəlif yaşa mənsub idilər. Onların arasında yaşlı qoca, cavan gənc, Əbu Zərin azad etdiyi Con adlı qul kimi qaradərili, ərəb qəbilələrinin və Qureyşin əyanları, Kufədən, Hicazdan və müxtəlif məntəqələrdən insanlar vardı. İmam Hüseyin (ə) səhabələrinin təsnifi, onların mənsubiyyətləri və təbəqələri barədə tədqiqatlar və araşdırmalar vardır. Lakin bununla yanaşı onlar hamısı birlikdə vahid bir dəstə idilər. Hər biri digərini özündən üstün tutur, fədakarlıq üçün rəqabət aparır, hər bir kəs digərindən əvvəl şəhid olmaq istəyirdi. Bəzi rəvayətlərdə nəql olunur ki, İmam Hüseyin (ə) Bəni Həşimdən başqa bütün səhabələri əhli-beyti (ə) qorumaq üçün döyüş meydanında ön sırada dayanmaqda israr edir və belə deyirdilər: “Bizim canımız sağ olduqca onlardan heç kimə bir şey olmasın. Biz onları müdafiə etmək üçün önə keçəcəyik”.

Aşura gecəsi, İmam Hüseyin (ə) onlara sabahkı taleləri barədə xəbər verdikdə, onların sonunun şəhadət və qətl olacağını söylədikdə onların ruhları tam arxayınlıq halında idi. Heç birində ruhi gərginlik baş vermədi. Əksinə arxayınlıq və səbat halını yaşayırdılar.

Rəvayət olunur ki, Həbib bin Məzahir Aşura gecəsi dostları ilə söhbət edib gülürdü. Şəhadət vaxtı yaxınlaşdığı üçün fərəh onu özünə qərq etmişdi. Yezid bin Husayn Təmimi ona irad tutaraq dedi: “Məgər gülüş vaxtıdır?” Həbib ona cavab verərək dedi: “Hansı məqam bu qədər sevincə layiqdir? Allaha and olsun ki, bu nadanlar qılıncları ilə bizə hücum edəcəkləri anda biz hurilərin ağuşunda olacağıq”. Bureyr adlı səhabə Əbdürrəhman Ənsarilə zarafat etdikdə onun bu hərəkətinə

təccüblənərək dedi: “İndi əyləncə zamanı deyil!” Bureyr ona belə cavab verdi: “Mənim qövmüm bilir ki, mən nə cavanlıqda, nə də qocalıqda əyləncə, zarafat xoşlamamışam. Lakin mən sabah qarşılaşacağımız vəziyyətə görə sevincliyəm. Mən qarşılaşacağım şəhadətə görə sevincliyəm”.

Hamımız Əmirəlmöminin Əli (ə)-in oğlu Abbasın necə olduğunu bilirik. O, özünün həddindən artıq susuz olmasına baxmayaraq qardaşı Hüseynin, qadınların və uşaqların susuzluğunu düşünürdü.

Həmçinin əməvi ordusunun əhli-beyt əsirləri ilə necə davrandıqlarını eşitmişik. Onlar qadınlardan, yetimlərdən, uşaqlardan hər birinə çox az yemək verirdilər. Bir az arpa çörəyi və bir az su. Xanım Zeynəb uşaqları özündən üstün tutar, öz payını onlara verərdi. Buna görə bədəni həddindən artıq zəifləmişdi.

Bizə nəql olunan bu əhvalatlar bu şəxslərin böyüklüyündən, sadıqlıyından və yaxşı insan olmalarından xəbər verir. Lakin bizdən tələb olunan din qardaşlarımızla davranarkən, dini və ya ictimai bir işdə əməkdaşlıq edərkən bütün bunlardan ibrət götürək. Həmişə səy edək ki, bir-birini anlamaq, səmimiyyət, sevgi, hörmət, saleh əməl və uğura çatmaq üçün rəqabət ruhiyyəsi bizi əhatə eləsin. Görəcəyimiz işlər Allah-təalaya xatir, ixtlaslı və səmimi olsun. Məhz ixtlas sayəsində Allah-təala İmam Hüseyinə (ə) və səhabələrinə belə yüksək dərəcəni bəxş etmişdir. Hətta İmam Hüseyin (ə) onların barəsində şahidlik edərək buyurmuşdur: “Mən öz səhabələrimdən daha vəfalı və xeyirli başqa bir səhabə tanımıram”.

Onlar ziyarət edənlərin qibləsinə çevrildilər. Bütün möminlər İmam Hüseyini (ə) ziyarət edərkən onların da ziyarətinə üz tuturlar. Hətta Hürri bin Yəzid Riyahinin qəbrinin İmam Hüseynin (ə) hərəmindən uzaqda olmasına baxmayaraq onun da qəbrini ziyarət edirlər. Məhz bu Allah-təalanın onlara böyük məqam bəxş etməsinə dəlildir.

Mündəricat

Müqəddimə	3
Tarixin yaddaşında baş vermiş böyük zülmələr	5
Əbədi şəhidlik	19
Aşura məclisləri mərifət və irşad	29
Cəmiyyətin inkişafı üçün Aşuradan faydalanmaq	35
Xeyriyyə müəssisələrində ictimai fəaliyyət ruhiyyəsi	41

Çapa imzalanmışdır: 22.02.2021
Ölçü: 60x90 1/16. Çap vərəqi: 3,0. Sifariş: 018/21. Say: 1000 ədəd.

NURLAR
NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA
MƏRKƏZİ

Bakı, Az1122, H.Zərdabi 78
Tel: 4977021 / Faks: 4971295
E-poçtu: office@nurlar.az